СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ XXIV СЪЕЗД

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРЛАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

№ 39 (4484). | ЕРА, 1 апрель 1971 шу. | Мах 3 кеп. | *Газета арадувл 1923 шера денз*

Информационни хоам

1971 шера 30 марта Iуйрийна 10 сахьат даьлча, Москве съездий Кремлевски Дворецехь болх дIаболабир Советски Союза Коммунистически парте аргIанарча XXIV-ча съездо. Къамаьл дарца съезд хьайийллар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Подгорне Н. В.

Съездо хоржар съезда Президиум, секретариат, редакционни комиссии, мандатнии комиссии.

ЧIогIiъю лехехьара съезда денна порядок:

1. КПСС Центральни Комитета отчетни доклад — докладчик КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. Брежнев Л. И.

2. КПСС Центральни ревизионни комиссе отчетни доклад — докладчик Центральни ревизионни комиссе председатель нов. Сизов Г. Ф.

3. СССР-а халкъа боахам 1971 — 1975 ш.ш. дегIабаалабара пхе шера планех йола КПСС XXIV-ча съезда Директиваш — докладчик СССР Министрий Совета Председатель нов. Косыгин А. Н.

4. Парте центральни органаш харжар.

КПСС Центральни Комитета отчетни доклад еш къамаьл дир съезда делегаташеи хьашашеи бIайхача безамца тIанийцача КПСС ЦК Генеральни секретаро нов. Брежнева Л. И.

СЪЕЗДИЙ КРЕМЛЕВСКИ ДВОРЕЦЕ

30-ча марта Москве, съездий Кремлевски Двореце болх бе йолаелар Советски Союза Коммунистически парте XXIV-гIа съезд.

Iуйран 10 сахьат доал. ЧIоагIа тIоараш а детташ, безбеш, тIаэц делегаташен хьашашен КПСС Центральни Комитета Политбюро членаш.

Зале я доазол дехьарча коммунистически, къаман - демократически, хIаьта ииттa аьрдехьарча социалистически партей делегацеш.

Делегаташеи хьашашеи чIоагIа теркам тIабахийтта ладжьгI КПСС ЦК Политбюро члена нов. Н. В. Подгорне съезд хьаеллаш деча къамаьлага. ЧIоагIа, дIаьхдаь деттача тIоараша дуккхаза юкъатIдаьхар из къамаьл.

* * *

Новкъостий делегаташ! — йоах цо.

Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезда хержав 4963 делегат, цу даькъе — 4740 решающи голоса бокъо йолаши 223 совещательни голоса бокъо йолаши.

Съезде ва 4949 делегат.

Цхьа бахьан долаш ца воагIаш висав 14 делегат.

Центральни Комитета тIадиллараx Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезд хьайийллалга дIакхайкаду нов. Н. В. Подгорне.

Зале чIоагIа тIоараш детт.

Нов. Н. В. Подгорне дIахо дувц:

— Новкъостий делегаташ!

Деза хьаьший!

ХIанз ткъаь диъазлагIа ший съезд гулъю вай ленински парте. Дунен тIа эггара хьалха социалистически коммунистически общество хьалъеш бола вай мехка коммунисташ ткъаьи диалагIа шоай лакхорча форуме гуллу итоташ яр духьа, саготагIа дола къоастаде ха хьатIаэтта деххараш дувца, уж кхоачашдара наькъаши методаши юва.

Пхи шу даьннад КПСС XXIII съезд хинна. Коммуниста а деррига советски халкъо а духха болх баьб цу юкъагIа. Парте гIетта а яьй кхоачаш а яьй коммунистически общество хьалъяра кердa, саготагIа йола проблемаш, общественни дегIаахара чоалханегIа долча хаттараштa Iилман ларда тIа жопаш тийнад. Резерваех биззагIа пайда а эцаш, кхоачамбоацараш дIа а доахаш вай цахаддаш алсамдаьхад производительни низаш, дегIакхийлад Iилмеи культуреи, тоадаьд халкъа вахара хьал.

Политически кулгалдара ленински принципаш ларде а дувцаш, парте мамогга дегIакхийлай наьха инициатива, деша шй диззача маIанагIа боахама, дерригача паччахьалкхен гIулакхашта доалдеча къахьегамхой кхы а хьинарегIа юкъеувзара мел эша хьалаш вIаштIехьдаьхад. Из да социалистически демократи дегIайоалаелга, вай общества политически организаце система эргайоахаш тоаяра лоархIамегIа дола хьал.

Цун Программа тIеи XXIII съезда решенеш тIеи белгалбаь Коммунистически парте генеральни никъ толаме кхоачашбаро йиш хилийтай болхлой, ахархой, интеллигенци партена гонахьа кхы а айхагIа кхотае, вай мехкарча халкъий сийлахь - доккха доттагIал, дуккхача къамех латтача социалистически паччахьалкхен цхьоагIо кхы а чIоагIъе.

КПСС XXIII-и XXIV-и съездашта юкъера ха йиза яр чоалхачеи ирачеи дунен халкъашта юкъерча событеех. Цудухьа лоархIамегIа а дог тешадайташ а да цу шерашка вай парте дунен халкъашта юкъерча зрене даьха толамаш. ЧIоагIа принципиальности гIулакх доагI - доагIача оагIорахьа лостаде хари, реализм, сабар, доккха хьинар чулоацаш йолча ленински арахьарча политически курсо советски халкъа тешаме Iалашдаьд машари кхерамзлеи хулга, кхы а айдаьд вай Даьхен сийи авторитети. Вахаро хьахьокх из курс дунен кортамукъален болама овлангарча хьашташа дIа ма деххара йолга, империализма агрессивни политикана духьала латта лоархIамегIа фактор йолга, массаза а дерригача дунен тIарча машара гIулакха аьттув боаккхаш йолга.

ДIадахача шерашка вай воай доттагIашца дездир вай халкъа, паччахьалкхен историера, дерригача дунен революционни болама исторера белгалдаьнна деза денош — Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизари В. И. Ленин ваь 100 шу дизари. Юбилейни торжестваш йолча деношка хIаране йиш хилар вай мехко хьабена Сийлахь - боккха а сийлен а никъ шIаьхха а зе. Дерригача адамашта хьалхашка ший турпалча дегIара хьалъэттад советски халкъ — халкъ-кхолламхо.

Вай доккхал ду, В. И. Ленина ма аллара, дерригдунен исторе кердa зама хьаелла воашка ираз кхачарах. Вай парти, вай халкъ цхьан мугIаре доагIа кхыча революционни отрядашца, социалистически мехкашца, вежарашха йолча коммунистически болхлойи партешца, дерригача антиимпериалистически демократически низашца. Тохкамах чакхъяьнначеи чIоагIъенначеи ший ленински парте хьалхленца советски халкъ дунен халкъашта юкъерча революционни болама отрядех цаI ше хиларах тарра сийленца а йизза а кхоачашъергья коммунизма лакхаленашка кхачара ший мисси.

Новкъостий! Вайна карагIдаьнараша хьахьокх парте ленински хьаькъал, наьха баьччеи кулгалхои из хиларах тарра цун массе а тайпара гIулакхаш, цун денал, боарам боацаш ший халкъа хьашташтеи коммунизма идеалаштеи из тешшаме хилар. Халкъа вахарца, цун гIулакхашца, къахьегамца ший дерригача овлашца ювзаенна йоландаь низ болаш я парти. Советски наха хов, цу шерашка а парти, цун еррига звеньяьш — Центральни Комитетагара денз юххьанцарча организацешка кхачалца заводашка, гIишлошъеча, колхозашка, совхозашка, учрежденешка, институташка халкъа хьашташ, цун ирази маьрша дахари, коммунизм котъяккхари бахьан долаш хьинареи тIагIертан къахьийгалга.

Цудухьа парте политика вай халкъо дег чура къоабалъеш я. Цунах латт цун низ. Халкъа къахьегам, цун денал, лекха политически кхетами хьинари — Советски мехка низеи авторитети хьаст, белгалъяь планаш вай массаза а кхоачашъергхиларах бола тешам.

Центральни Комитета белгалбаьккха никъ, съезде дувца цо оттадаь дешаши предложенеши, кердача пхе шера планах йола Директиваш, парте еррига политикеи болхи советски наьха торо тоаяра тIаберзабаь ба. Из кхыча тайпара хила йиш а яцар. Партена, хIара коммуниста ший халкъа цIена гIулакх дарал дезагIа а доккхагIа а хIама дац!

XXIV съезд — вай мехка историе, дерригача дунен вахаре йоккха событи. Цун балхо теркам тIаувз коммунистий, берригача советски наьха, вай доттагIий, хIаьта ииттa вай ца дезаш барий a. Из кхетадеш а да. КарагIдаьнначун боаггIаш бола мах а беш, даьчох советски общество цахаддаш дегIаахарa этап мара лархIац парте. Ший керттера низаш цо тIэдохийт дIахьалхашка дахара, уж тIадерзаду перспективашта, саготагIа йола проблемаш кхоачашъяра.

Парти, деррига халкъ тийша да XXIV съездо кердa, кхы бехктокхамегIа йола рубежаш, уж кхоачашъяра йола средстваши методаши белгалъергхиларах. Дерригача дуненга цIаькха а къаьгга дIахьокхаргда вай йоккхий планаш кхоачашъюлургйолаш йолга, йийтта миллион йолча партеи дерригача советски халкъен коллективни хьаькъали лоIами шийна чулаьцача планий боккха низ, Маркса, Энгельса, Ленина хьийхача новкъа гIолла юха ца доалаш коммунизма духьа лоаттабеча къовсама, сийлахь-боккхача къахьегама новкъа кердa боккха гIа баккха чIоагIа лаьрхIа вай хилар.

Новкъостий!

Советски Союза Коммунистически парте XXIV-ча съезда балха юкъе дакъа лаца 90 мехкара коммунистически, къаман - демократически аьрдехьарча социалистически партей 101 делегаци енай.

Вай съезда делегатий, берригача советски коммунистий цIерагIа дегчура моаршал лу вай вай доттагIашка, паргIатон халкъий иразаи бахьан долаш империализмана духьала лоаттабеча къовсамерча денал долча вай соратникашка. Шун партей Центральни Комитетшта чIоагIа баркал ях оаха, деза новкъостий, оаха яь приглашени цар тIаэцарах, КПСС XXIV-ча съезда балха юкъе дакъа лаца шоай викалаш цар бахкийтарах.

Оаха дIайха моаршал лу тха съезде йолча социалистически мехкий вошал долча партей делегацешка:

Новкъост Тодор Живков керте латта Болгарски Коммунистически парте,

Новкъост Янош Кадар керте латта Венгерски Социалистически болхлой парте,

Новкъост Ле Зуан керте латта Вьетнамa къахьегамхой парте,

Новкъост Вальтер Ульбрихт керте латта Германе Социалистически единии парте,

Новкъост Ким Ир керте латта Корея къахьегама парте,

Новкъост Освальдо Дортикос Торрадо керте латта Куба Коммунистически парте,

Новкъост Юмжагийн Цеденбал керте латта Монгольски халкъа революционни парте,

Новкъост Эдвард Герек керте латта Польски ВIашагIкхийттача болхлой парте,

Новкъост Николае Чаушеску керте латта Румынски Коммунистически парте,

Новкъост Густав Гусак керте латта Чехословаке Коммунистически парте,

Новкъост Миялко Тодорович керте латта Югославе коммунистий Союза.

Оаха вошала моаршал лу делегацешка:

Парте председатель новкъост Мури керте латта Австре Коммунистически парте,

Парте къаман секретарь новкъост Аaронзом керте латта Австрале Коммунистически парте,

ЦК Исполкома член новкъост Родольфо Геольди керте латта Аргентина Коммунистически парте,

Парте председатель новкъост Дрюмо керте латта Бельге Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Колле керте латта Боливе Коммунистически парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Престес керте латта Бразильски Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Голлан керте латта Великобритане Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Фариа керте латта Венесуэла Коммунистически парте,

ЦК член новкъост Жерар керте латта гаитянски Коммунистий ВIашагIкхийттача парте,

Гайана Халкъа прогрессивни парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Данент керте латта Гваделупски коммунистически парте,

ЦК политкомиссии секретариатеи член новкъост Родригес керте латта Гватемальски къахьегама парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Рейман керте латта Германски Коммунистически парте,

Парте председатель новкъост Данелиус керте латта Малхбузен Берлина Социалистически единии парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Моралес керте латта Гондураса Коммунистически парте.

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Колиянис керте латта Греце Коммунистически парте,

Парте перседатель новкъост Есперсен керте латта Дане Коммунистически парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Исаконде керте латта Доминикански Коммунистически парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Вильнер керте латта Израила Коммунистически парте,

Парте къаман Совета Генеральни секретарь новкъост Рао керте латта Инде Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Нассар керте латта Иордански Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Мухаммед керте латта Иракски Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Искендери керте латта Ирана халкъа парте,

Къаман секретарь новкъост о'Риордан керте латта Ирланде Коммунистически парте,

Парте председатель новкъост Ибаррури керте латта Испане Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретара заместитель новкъост Берлингуэр керте латта Итальянски Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Коштан керте латта Канада Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Папаноанну керте латта Кипра къахьегама халкъа прогрессивни парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Виейр керте латта Колумбе Коммунистически парте,

ЦК Политкомиссе члени секретари новкъост Мор керте латта Коста-Рика Халкъа авангарда парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Шаун керте латта Ливански коммунистически парте.

Парте председатель новкъост Урбани керте латта Люксембурга Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Николя керте латта Мартиникски Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Мартинес Вердуго керте латта Мексикански Коммунистически парте,

ЦК Политкомиссеи Исполнительни секретариатеи член новкъост Ривер керте латта Никарагуански Социалистически парте,

Парте къаман секретарь новкъост Джексон керте латта Керлача Зелланде Социалистически ЦхьоагIон парте,

Парте председатель новкъост Ларсен керте латта Норвеге Коммунистически парте,

Малхбоален Пакистана Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Соус керте латта Панама халкъа парте,

Парагвайски Коммунистически парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Дель Прадо керте латта Перуански Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Куньял керте латта Португальски коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Охеда керте латта Пуэрторикански коммунистически парте,

ЦК Политкомиссеи секретариатеи член новкъост Гарсиа керте латта Сальвадора Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретара заместитель новкъост Барулли керте латта Сан-Марински коммунистически парте,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Багдаш керте латта Сирийски коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Холл керте латта Америка ВIашагIкхийттача Штатий Коммунистически парте,

Судански Коммунистически парте,

ЦК Политбюро члени секретари новкъост Хармел керте латта Туниски Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Демир керте латта Турце Коммунистически парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Арисменди керте латта Уругвая Коммунистически парте,

Парте председатель новкъост Сааринен керте латта Финлянде Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретара заместитель новкъост Марше керте латта Французски коммунистически парте,

Парте председатель новкъост Викремасингхе керте латта Цейлона Коммунистически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Корвалан керте латта Чиле Коммунистически парте,

ЦК кулгалдара комитета член, ЦК секретарь новкъост Венсан керте латта Швейцарски къахьегама парте,

Парте секретарь новкъост Форшберг керте латта аьрдехьарча парте — Швеце коммунистий,

ЦК Генеральни секретарь новкъост Саад керте латта Эквадора Коммунистически парте,

Парте председатель новкъост Маркс керте латта Къулбехьен Африкански коммунистически парте.

ЦК Президиума Массазарча бюро член новкъост Нисидзава керте латта Японе Коммунистически парте.

Новкъостий! Вай съезде йолаш я КПСС-о беркате бувзамаш леладеш а дегIакхуьлаш а йолча доттагIлен партей делегацеш. ЧIоагIа дика а хеташ вай моаршал хоатт викалашка:

Фронта ЦК президиума член новкъост Нгуен Ван Хиеу керте латта Къулбехьен Вьетнама кортамукъален къаман фронта,

АСС Генеральни секретарь, Лакхехьарча Исполнительни Комитета член новкъост Абу ан-Нур керте латта ОАР Арабски Социалистически Союза,

Фронта ЦК председатела заместитель новкъост Кейсон Фомвихан керте латта Лаоса Патриотически фронта,

Ангола мукъаяккхара Халкъа болама,

Парте политбюро член новкъост Диане керте латта Гвинея Демократически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Кабрал керте латта Гвинеяи, хIаьта ииттa Зеленый мыса гIайренийи кортамукъален Африкански парте,

ЦК Политкомиссе член новкъост Делькаито керте латта Чиле Социалистически парте,

Парте Политически секретарь новкъост Веккьетти керте латта пролетарски цхьоагIон Итальянски Социалистически парте,

Парте къамани региональнии кулгалдара член новкъост Ас-Саиарран керте латта Ирака Арабски социалистически возрождене парте,

ЦК Политбюро член новкъост Рахман керте латта (Ирак) Курдистана Демократически парте,

Парте Генеральни секретарь новкъост Исмаил керте латта Йемен Халкъа Демократически Республика Къаман фронта парте,

ЦК Хьалхара секретарь новкъост Ндалла керте латта Къахьегама Конголезски парте,

Парте Къаман Политбюро член новкъост Гаиба керте латта мавританскн халкъа Парте,

Парте председатела декхараш кхоачашдеш вола новкъост Самор керте латта Мозамбика кортамукъален фронта,

Парте Ханарча регионални кулгалдара новкъост Баджбудж керте латта Сире арабски социалистически возрождене Парте,

Лакхехьарча революционни Совета член новкъост Элми керте латта Сомале Лакхехьарча Революционни Совета,

Революционни Совета член новкъост Абу Зейд керте латта Демократически Республика Судана Революционни совета,

ЦК член новкъост Мвакаваго керте латта Танганьика Африкански къаман союза,

АСП ЦК-и Занзибара Революционни Советеи член новкъост Мухидин керте латта Занзибара Афро-Ширазе парте,

Парте президента декхараш кхоачашдеш вола новкъост Тамбо керте латта Къулбехьен Африка Африкански къаман конгресса,

Союза председатель новкъост Нокелайнен керте латта Финлянде болхлойн кагийча лаьттан доалдерийн социал-демократически союза,

Парте ЦИК председатела заместитель новкъост Хино керте латта Японе Социалистически парте,

Оаха моаршал лу ииттa вайна юкъерча кхыча партей викалашка а.

Вай съезда балха юкъе коммунистически, къаман - демократически аьрдехьарча социалистически партеша дакъалоацаш хилaро къаьгга тешал ду вай партеца, вай халкъаца интернациональни солидарность хилара, хIаьта цо коммунистически мугIараш дIахо кхотаде гIодергхилара, дерригача революционни, антиимпериалистически хIанзарча заман низий цхьоагIо чIоагIъергхилара.

Новкъостий!

КПСС XXIII-гIа съезд хинначул тIехьагIа йолча хана вай парти, вай мохк баьлар легендарни полководец, къаьнара партийнии паччахьалкхенни деятель волча Климент Ефремович Ворошиловх. Кхелхар российски дунен халкъашта юкъерчен болхлой боламе хьинаре дакъалоацаш хинна, вай парте гIорваьнна деятель Николай Михайлович Шверник.

Дунен коммунистически болхлойи боламах укх тIеххьарча шерашка дIабаьлар болхлой класса гIулакха хьинар дола къовсамхой, вай болама гIорбаьнна деятелаш, тохкамех чакхбаьнна интернационалисташ, Советски Союза тешаме доттагIий, бицлургбоаца новкъостий:

Дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама гIорваьнна деятель, Вьетнама Демократически республика Президент Вьетнама Къахьегамхой парте Центральни Комитета Председатель Хо Ши Мин,

Венгерски, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама ветеран, Венгре Коммунистически парти вIашагIъелларех цаI Ференц Мюнних,

Венгерски Халкъа Республика гIорваьнна паччахьалкхен деятель, социализма гIулакха денал дола къовсамхо Иштван Доби,

Австрийски, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама ветеран, денал дола антифашист, Австре Коммунистически парте Сийлен председатель Иоганн Копплениг,

Аргентински, дунен халкъашта, юкъерча коммунистически болхлойи болама гIорваьнна деятель, Аргентина Коммунистически Парти вIашагIъеллари, цун Председатели Викторио Кодовилья,

Австралийски, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама къаьнагIвола деятель, Австрале Коммунистически парте Генеральни секретарь Лоренс Шарки,

Бельгийски, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама гIорваьнна деятель, Бельге Коммунистически парте председатель Эрнест Бюрнеля,

Империализмана духьала деналца къовсам лоаттабаь, Гваделупски Коммунистически парте Генеральни секретарь Эвремона Жена,

Чиле Коммунистически парте ЦК Генеральни секретара заместитель Хосе Гонсалес,

Кубински революце гIорбаьннача кулгалхоех цаI Эрнесто Че Гевару.

Вайх баьннаб цу юкъа кхы а денал дола вай доттагIийи новкъостийи. Дунен антиимпериалистически боламах дIаваьлар къаман кортамукъален болама гIорваьннача лидерах вола цаI Арабски Социалистически Союза Председатель, ВIашагIкхийттача Iарбий Республика Президент Гамаль Абдель Насер,

Нов. Н. В. Подгорне дех боабаьи кхелхаи новкъостий цхьан минута йист ца хулаш сатем оттабарца дагалаьца сий дар.

Берригаш хьалгIовтт.

Делегаташ съезда кулгалдара органаш харжа болалу — президиум, секретариат, редакционнии мандатнии комиссеш.

Селхан, йоах нов. Н. В. Подгорне, республикай, край, областий партийни организацей делегаций викалий совета заседани хиннай. Совето вIашагI а екха, шо хьажжийта оттаю кулгалдара органаш харжарах йола предложенеш.

Делегацей викалий Совета предложенегIа, массава раьза а волаш, хорж 75 саг чувоагIа съезда президиум.

СЪЕЗДА ПРЕЗИДИУМ:

Алиев Г. А.
Андропов Ю. В.
Ахунова И. Н.
Байбаков Н. К.
Блесков А. А.
Бодюл И. И.
Бондаренко И. А.
Бородин А. М.
Брежнев Л. И.
Ватченко А. Ф.
Ващенко Г. И.
Викторов А. В.
Воронов Г. И.
Восс А. Э.
Гапуров М.
Георгиев А. В.
Горячев Ф. С.
Гречко А. А.
Гришин В. В.
Громыко А. А.
Дегтярев В. И.
Демичев П. Н.
Долгих В. И.
Елищев А. А.
Ештокин А. Ф.
Золотухин Г. С.
Капитонов И. В.
Катушев К. Ф.
Келдыш М. В.
Кириленко А. П.
Коваленко А. В.
Конотоп В. И.
Косыгин А. Н.
Кочинян А. Е.
Кулаков Ф. Д.
Куличенко Л. С.
Кунаев Д. А.
Кэбин И. Г.
Лебедев Е. И.
Мазуров К. Т.
Масленников Н. И.
Мацкевич П. М.
Мжаванадзе В. П.
Николаева-Терешкова В. В.
Орлов В. П.
Патон Б. Е.
Пельше А. Я.
Петров Ф. Н.
Плетнева В. Н.
Подгорный Н. В.
Полянский Д. С.
Пономарев Б. Н.
Расулов Д.
Рашидов Ш. Р.
Романов Г. В.
Рубитель Е. З.
Рудакин Н. В.
Рябов Я. П.
Сергеев М. И.
Сизов Г. Ф.
Снечкус А. Ю.
Соломенцев М. С.
Суслов М. А.
Табеев Ф. А.
Тяжельников Е. М.
Устинов Д. Ф.
Усубалиев Т.
Филатов А. Д.
Чараев Г. И.
Шакиров М. З.
Шелепин А. Н.
Шелест П. Е.
Шибаев А. И.
Шолохов М. А.
Щербицкий В. В.

Съезда президиума членаш шоай моттигашка Iоховш.

Делегаташ съезда секретариат харжа болалу. Делегацей викалий совета рекомендацегIа, массава раьза а волаш, 25 саг чувоагIа съезда секретариат хорж.

СЪЕЗДА СЕКРЕТАРИАТ:

Аристов Б. И.
Ашимов Б.
Воропаев М. Г.
Воротников В. И.
Горбачев М. С.
Греков Л. И.
Киселев Т. Я.
Ломакин В. П.
Ломоносов В. Г.
Лутак И. К.
Манякин С. И.
Паскарь П. А.
Поздеев В. И.
Попов Б. В.
Приезжев Н. С.
Проскурин Е. П.
Рыков В. Н.
Скочилов А. А.
Ткачук Г. И.
Хренников Т. Н.
Черненко К. У.
Черный А. К.
Школьников А. М.
Якубовский И. И.
Яснов М. А.

Делегацей викалий совета предложенегIа, массава раьза а волаш, хорж 24 саг чувоагIа редакционни комисси.

РЕДАКЦИОННИ КОМИССИ:

Бабин В. Е.
Вадер А. П.
Васильев Н. Ф.
Вороновский Н. А.
Демичев П. Н.
Джавахишвили Г. Д.
Дымшиц В. Э.
Ермин Л. Б.
Зимянин М. В.
Кахаров А.
Кириллин В. А.
Кусков Е. И.
Лукьяненко П. П.
Ляшко А. П.
Мусин Ш. С.
Новиков И. Т.
Павлов Г. П.
Поляков И. Е.
Пономарев М. А.
Притыцкий С. О.
Тер-Газарянц Г. А.
Толкунов Л. Н.
Томский Н. В.
Трепизников С. П.

Цул тIехьагIа, массава раьза а волаш, 43 саг чувоагIа мандатни комисси хорж.

МАНДАТНИ КОМИССИ:

Базовский В. Н.
Банников Н. В.
Белуха Н. А.
Георгадзе М. П.
Густов И. С.
Дрыгин А. С.
Ефремов М. Т.
Иванникова М. С.
Ивановский Е. Ф.
Кабалоев Б. Е.
Казаков В. И.
Капитонов И. В.
Киселев И. И.
Козлов С. В.
Козырь П. П.
Коротков Б. Ф.
Корытков Н. Г.
Коспанов Ш. К.
Крахмалев М. К.
Лесечко М. А.
Лощенко Ф. И.
Мальбахов Т. К.
Манюшис И. А.
Марахина М. А.
Матчанов Н. М.
Месяц В. К.
Мусаханов М. М.
Новиков В. Н.
Сенькин И. И.
Смирнов А. Н.
Смирнов Л. В.
Смирнова К. Л.
Сурганов Ф. А.
Суюмбаев А. С.
Тихонов Н. А.
Тока С. К.
Умаханов М.-С. И.
Храмцов А. И.
Цыбулько В. М.
Чанидзе Г. Ю.
Шашков Н. П.
Шевченко В. В.
Юнак И. Х.

Нов. Н. В. Подгорне чIоагIъе оттаю ден порядоки съезда балха регламенти.

ЧIоагIъю КПСС XXIV-ча съезда балха укх тайпара порядок:

1. КПСС Центральни Комитета отчетни доклад — докладчик КПСС ЦК Генеральни секретарь нов. Л. И. Брежнев.

2. КПСС Центральни ревизионни комиссе отчетни доклад — докладчик ревизионни комиссе председатель нов. Г. Ф. Сизов.

3. 1971 — 1975-ча шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера планагIа йола КПСС XXIV-ча съезда Директиваш — докладчик СССР Министрий Совета Председатель нов. А. Н. Косыгин.

4. Парте центральни органаш харжар.

Съезд хьажа йолалу съезда балха ден порядка хьалхарча дешага.

Нов. Н. В. Подгорне Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета отчетни доклад е дош лу ЦК Генеральни секретара новкъост Л. И. Брежнева.

Делегаташеи хьашашеи чIоагIа дIаьхдаь тIоараш а детташ тIаэц нов. Л. И. Брежнев. Берригаш хьалгIовтт.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ XXIV СЪЕЗДА ЯЬ КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ОТЧЕТНИ ДОКЛАД

ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева доклад

Советски Союза Коммунистически парте XXIII-гIа съезд билча дениз пхи шу даьннад.

Уж дар вай халкъо тIагIертта къахьийга шераш. Парте белгалъяь планаш кхочаш а еш, советски наха доккхий толамаш даьхад коммунизм хьалъяра дерригачa керттерча лостамашка.

Уж дар вай социалистически экономика дIахьалхашкахьа керла, боккха гIа баьккха шераш. Дикка йоккхагIе хиннай промышленни производства объем. БIубенна дегIанхаб юрта боахам. Керла рубежаш яьхай Iилмен техникен дегIаккхувлача, тIа-тIа шерагIча масштабе карадерзадаьд царна кердда карагIдаьннараш. Цу ларда тIа вIаштIехьдаьннад вай бухсоццача кхаьчача вай парте гIулакхий керттера маIан хьахьокхаш болча лостамгахьа — дерригача советски халкъа вахара хьали культурен дIахо айяра дикки дIахьалхадовла.

Уж дар социалистически обществени отношенеши советски демократии толаме дегIанха шераш. СССР халкъий вежарашха дола доттагIал дIахо тоаделла, вай Сийлахь-йоккхача Даьхен — Советски Социалистически Республикай Союза политически обороння низ дикка чIоагIбенна шераш.

Дунен халкъашта юкъерча гIулакхий аьлкъе уж дар доккхий социально - политически хувцамаш хинна шераш, машара, паргIатон, прогресса низаштеи Iазапи, реакце, агрессе низаштеи юкъе лира къовсам лаьтта шераш. Планета горизонташта цкъа санна дуккхаза а тIакхоллеенная тIема кхерама мархаш. Цхьабакъда, империалисташта хIара из дага массаза дох хоаламболлаш йола духьалеиаш ийттай царна духьале.

Советски Союзои вежарашха долча социалистически мехкашкеи доккха а хьинаре а хакъа лаьпад халкъашна машаре кхерамзлен бахьан долаш лоаттабеча къовсаме. Дунен халкъашта юкъера вай Даьхен позицеш кхы а тешамегIа хиннай, лакхбеннаб дунен социализма система лоархIам. ДIахо а чIоагIлуши кIоарглуши хьаенаб вай замалахьарча керттерча кхаь революционни низа — социализма, дунен халкъашта юкъерча болхлой болама, халкъий къаман-кортамукъален болама сийлахь-йоккха цхьоагIо.

ДIадаха пхи шу вай сийлахь-йоккха ленински парти дIахо ондайнна, халкъацара цуа бувзамаш дIахо чIоагIденна, советски общества дерригача вахарера цун кулгалдара лоархIам лакхбенна ха яр. Чоалхане декхараш кIезига къестаде дийзадац парте цу шерашка. Коммунизм хьалъеш Iоаяь опыт вIашагIа а тохаш, парте кийчбаьб дерригача советски халкъо къоабалбеш тIанйцай массава раьза а волаш хьаллаьцаи бола политика принципиальни, реалистически никъ.

Уж дар сийлахь - йоккхийча юбилеяшца — Октябрьски революце шовзткъе итт шу дизарцеи В. И. Ленин ваь бIаь шу дизарцеи — дувзаденна советски наьха политически хьинари къахьегама энтузиазми чIоагIа айенна шераш, къахьегамхоиха болча дукххача наха парте белгалъяь планаш практически кхоачашъеча тIа-тIа хьинарегIа дакъа лаьца шераш. Беррига советски наха шоай вахарера йоккха событи санна тIаэц Коммунистически парте XXIV-гIа съезд, хьадача гIулакхашца, керда доккхий хIамаш карагI а дувлаш накъа боагIа уж цувна.

Хьинарах йизза йолаш, кердача опытаца йIаьхий хиниен моаххаз санна чIоагIа кхотаеннен йолаш, карагIдаьнначун беррига лоархIами масштабаши дика кхета а еш, шиӣ низехи дIахо дIахьалхашкахьа ахара белгалъяь перспективаш нийса хиларахи дог тийша а йолаш еай вай ленински парте шиӣ XXIV-ча съездага.

I

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА СССР ХЬАЛИ КПСС АРАХЬАРА ПОЛИТИЧЕСКИ ГIУЛАКХАШИ

Советски Союз — машар беза паччахьалкхе, из белгалдоаь вай социалистически строя маIанца нийца. Советски арахьарча политика лерхIараш сенах латт аьлча, уж латт. КПСС XXIII съездо уж къоастадаь ма хиллара, кхыча социалистически мехкашца цхьана социализми коммунизми хьалъяра аьттув болаш дола дунен халкъашта юкъера хьалаш Iалашдарах; социалистически мехкий цхьоагIон кхотадалари, цар доттагIали вошали чIоагIдарах; къамий-кортамукъален къовсам хьаллоаттабарахи дегIаухача къонача паччахьалкхенашца массе оагIорахьара цхьана гIулакхаш леладарахи; тайп-тайпара социальни строяш йола паччахьалкхенаш машаре яхара принципаш лерргIа хьалкхабарах, империализма агрессивни низаш хоадамболлаш юхадеттарах, адамаш дунен кердача тIемах дахарах.

Уж лерхIараш кхоачашдара тIадерзадаь хиннад дунен халкъашта юкъерча политика даькъе ЦК-ас чакхдаьха дерриг практически гIулакхаш.

Новкъоста Л. И. Брежнева ма дарра даьшхар социалистически мехкий доттагIали цхьана леладу гIулакхаши.

Цо йоах: массаза а ЦК теркама юкъмоттите лаьттад дунен социалистически система дIахо кхотаярен дегIаккхувларен дешаш, вежарашха долча социализма мехкашцара, цар коммунистически партешцара гIулакхаш. Дунен социализма система ткъаь пхиъ шу даьннад. Революционни теории практикен дегIаахарга диллача уж шераш Iалаьмате беркате хиннад. Социалистически дунено коммунистически болхлойн болама еннай Iалаьмате боккха, белгтала исторически лоархIам болаш йола опыт.

КПСС-о къаьстта лоархIам баьб вежарашха долча мехкий коммунистически партешца цхьана леладу гIулакхаш дегIаккхувлара.

Отчет луш йола юкъ белгалъяьннай вежарашха йолча партейи паччахьалкхенийн арахьарча политически гIулакхашта координаци яра даькъе даьхача цIенхашттарча толамашца.

Вежарашха долча мехкий арахьарча политически гIулакхашта координаци ю керттера центр хила а хиннай, хIанз а я Варшавски Договора организаци.

Укх тIеххьарча шерашка цхьадола гIулакхаш пхьана кийчдари чакхдахари бахьан долаш эргаьнна тоаеннай Варшавски Договора тIема организаци. Союзни паччахьалкхений герзашцара низаш кийчо чIоагIа лакха йолаш вежарашха долча халкъий маьрша къахьегам тешшаме лорабе низ кхоачаргболаши да.

Кхы кIезигагIча лоархIаме дац экономически даькъе цхьан леладу гIулакхаш а, социализма мехкий халкъа боахама бувзамаш шердари кIоаргдари.

Новкъоста Л. И. Брежнева дIахо дувц производства специализаци кооперации кIоаргъянза, халкъа боахама планаш айхагIа ювзанза, социалистически паччахьалкхенашта экономически интеграци яра наькъагIа аханза дарг па хиларах.

XXIII-чеи, XXIV-чеи съездашта юкъерча хана вай парте чIоагIа йоакхо яьй социалистически паччахьалкхенашца Советски Союзо шин оагIорахьа леладу гIулакхаш чIоагIдара.

Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача мехкашца — Болгареца, Венгреца, Германски Демократически Республикаца, Польшаца, Румынеца, Чехословакеца вай леладеча гIулакхий белгалагIа йола оагIош я айххан массе оагIорахьарен цхьана гIулакхаш леладар, доттагIали цIена дог-уйлен хилар.

Дохаргдоацаш да Польски Халкъа Республикацара вай доттагIал. ЧIоагIа раьза хинни белгалдоаккх вай вежарашха йолча Польше этта хинна халонаш дIаяьха хилар. Польски вIашагIкхийттача болхлой парте чакхдоах болхлой классацарен беррига къахьегамхошцарен цун бувзамаш чIоагIдалийтара, мехкара социализма позицеш тIа-тIа чIоагIагIа хилийтара тIадерзадаь гIулакхаш.

Социалистически солидарностен чIоагIача тIема доттагIалон ювзайолийт вай парти, советски халкъ Вьетнама къахьегамхой партеца, Вьетнама Демократически Республикаца. Вьетнама Демократически Республика дог тийша хила мегарга герза низаца лоаттабеча къовсаме а, маьршача къахьегаме а Советски Союзо ше вежарашха хьаллоацаргхиларга ше дIахо а догдаха йиш йолаш хиларах.

Центральни Комитето цу шерашка даим уйла тIаахийтай Куба Республикаца, Куба Компартеца цхьана леладу гIулакхаш чIоагIдара.

ХIанз ах бIаь шу даьннад КПСС, Советски паччахьалкхе чIоагIача тохкамах чакхдаьннача доттагIалца Монгольски халкъа-революционни партеца, Монгольски Халкъа Республикаца ювзаенна йола.

Укх тIеххьарча шерашка шерденнад Корейски Халкъа Демократически Республикацара, Корея Къахьегама партецара вай бувзамаш, хIаьта на, вай дог тийша ма хиллара, шинна а мехка халкъий хьашташа ма яххара а да.

Отчетни юкъагIа дIахо дегIанхал советско-югославски гIулакхаш.

Китайски Халкъа Республикацарча вай гIулакхий хьакъехьа. Китайски кулгалхоша, ховш ма дарра, хьакхайкаьйй шоай къаьстта, ленинизмаца тарлургйоаца дунен халкъашта юкъерча вахарен дунен коммунистически боламен керттерча дешаех йола идейно-политически платформа, хIаьта вайгара дIадехар КПСС XX-ча съезден программан никъ дIабовккхилга.

Цар кIиръяь моастагIала пропаганда йолайир вай партенен мехкан духьала, Советски Союзагара территори дIаехабьлар, кхыметтел 1969 шера бIаьстан юхьен аьхкии доазон тIа герз вIашке а детташ лов доладарга а дIаккхоачадир гIулакх.

Вай парти хоадамболлаш духьала яьлар марксизма-ленинизма хьехам юхамаччахьа баккха, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама, империализмана духьаларча къовсамхой мугIарий барт эгIабе гIертараштa. Сабар доха а ца дещ, провокацешта тIехьа а ца йоалаш, КПСС ЦК-ася Советски правительствая вай де йиш йолаш мел дола хIама даьд Китайски Халкъа Республикацара гIулакхаш лертIадахара.

Укх тIеххьара цхьан шерай ах шераи, вай оагIонгахьара дIайоляь инициатива бахьан долаш, СССР-ан КНР-енен юкъера гIулакхаш цхьадолча даькъе лертIадалара белгалонаш гучаьннай. 1969 шера сентябре шинна а мехка правительствашта керте латтараш вIашагIкхийтта моттиг хиннай, цул тIехьагIа доазон тIара дешаш къоастадара Пекине переговораш йолаелар правительственни делегаташа юкъе. Шортига лел уж переговораш, хIаьта уж маьшша чакхъялара, кхетадеш да, аьхха цхьан оагIон конструктивни позици ийша Iац.

ДIадаха шу чакхдоаллаш СССР-ан КНР-енен юкъе посолаш ховшабаьб, тоъал дукха ха юкъеенначул тIехьагIа торгови соглашенеш яьй, кIезиг-дукха лакхлу товарооборот. Уж пайдана гIулакхаш да, цу оагIорахьа дIахо а къахьега кийча да вай.

Цхьабакъда, цхьаькха оагIорахьара, вайна, бакъдар аьлча, бIарга па го йиш яц, антисоветски никъ Китая пропаганден политикен дIахо хьош хилар, цу тIа а Советски Союзаца моастагIал дола на никъ КПК IX-ча съездо шиӣ решенешка чIоагI а баьб.

Цунца дувзаденна фу ала мегаргда?

Вай хоадамболлаш юстара хьекх вай партеи паччахьалкхени политика хьакъехьа шоашкара хьадага а лийца Пекинера дIадоаржадеии китайски халкъа дег чу дувшаде гIерташи дола метхIаьлеш. Китайнен СССР-ан юкъе цатоам беххар къаьстта кхетамца доацаши зеннен да империалисташ паргIато езача халкъашта духьалара шоай агрессивни гIулакхаш тIа-тIа чIоагIдеш болча хьалашка из деш хиларах дуккхагIа а. ХIанз латтача хьало хьалхагIа цIаккха па дейхача тайпара чIоагIа дIадех СССР-и Китайн санна йолча паччахьалкхенашта юкъе моастагIал ца а дехкаш деррига антиимпериалистически, революционни низаш кхотаделга, цар шоай гIулакхаш цхьана чакхдоахилга.

Вай мела дутаогIаш Советски паччахьалкхен къаман хьашташ. КПСС дIахо а кIаьд ца луш къовсам лоаттабергба социалистически мехкаши дунен коммунистически болами марксистско - ленински ларда тIа кхотабара. Цунца цхьана вай партии Советски правительствой кIоаргга дог тийша я Советски Союзан Китайски Халкъа Республиканеи юкъера гIулакхаш тоадар вай шинна а мехка оьлангарча, ха йIаьха йолча хьашташа, социализма, халкъий паргIатон, машар чIоагIбара хьашташа ма яххара хургхиларах. Цудухьа вай кийча да Советски Союзаи Китайски Халкъа Республиканеи юкъера гIулакхаш лертIадахара меттел, дика лоалахоли доттагIали юхаметтаоттадара а мамогга новкъостал де, дIаккхайкаду юххера а из кхоачашхургдолгах воаш дог тийша хилар.

Ишта я вай принципиальни позици. Из вай цкъа санна дуккхаза а дIаккхайкаьй, из чIоагIа лела а ю, практике бакъ а ю.

Албанех лаьца аьлча, вай, хьалхагIа а санна, цунцара лерттIа гIулакхаш юхаметтаоттаде кийча да. Из пайдана хургдар вай шинна а мехка санна, иштта социалистически паччахьалкхений юкъарча хьашташта а.

Укх тIеххьарча шерашка хиннача дунен халкъашта юкъерча событешка кIезига моттиг дIалаьпаяц Чехословаке хиннача политически кризисо. Чехословацки событеша цIаькха а дагадохийтар, социализм хьалъяра наькъ тIа даьннача мехкашка мел диса е юхедисача чурча антисоциалистически низаша белггаларча хьалашка шоай онк чIоагIде а кхыметтел арахьара, шиӣ арагIанна цу тайпарча низашца оагIув билла массаза а кийча йолча империализма оагIонгахьара шоашта гIо хиларга дог а доахаш, контрреволюционни гIулакхаш духьал чакхдахарга уж дIаккхача мегаш хилар.

Цунца дувзаденна геттара шаьра хьагучабаьлар социализм «тоаяра» сурт а увттадеш марксизма - ленинизма революционни чулоацам боабе гIертача а буржуазни идеологи чуйоллара никъ цIенбеча а аьттехьарча ревизионизмагахьара кхерам.

Чехословацки событеша, дог теша а деш хьахьекхар, социалистически обществе парте кулгалдара лоархIам даим чIоагIбар, партийни кулгалдара формаши методаши хаддан за эргайоахаш тоаяр, социализм дегIайоалае ха кхаьча саготагIа йола проблемаш къоастаярца творчески марксистско-ленински никъ лелабар мел лоархIаме да.

Вайна шаьра гуш дар, дувцар империализми цул гIончийи Чехословакера социалистически строй дIаяккха гIортарах хинна Iеш ца хилар. Дувцар дар цу тайпарча наькъаца дерригача Европерча социализма позицешта хIама тоха, империализма эггара агрессивнегIа долча низий оагIонгахьара социалистически дуненна тIехьагIа чIоагIа низ тIалаллара аьттув бола хьалаш вIаштIехьдахар.

Чехословаке партийни паччахьалкхени деятелаша, коммунисташа, къахьегамхоша даь кхайкарал теркал а деш, цу мехка социализмана карагIдаьннараштa тIабесса кхерам теркаме а эцаш вай цу хана вежарашха долча социалистически мехкашца цхьана социам бир социализм хьаллацара Чехословакена интернациональни новкъостал де. Империализмаи контрреволюцеи низаша оттадаьча чIоагIа хьовзамеча хьалаша из де вай декхарийла дора вай классови декхаро, социалистически интернационализмана тешаме хиларо, вай паччахьалкхений хьаштий, Европерча социализмай машарен кхелий еча йоакхоно.

«Кризис дегIаяра урокаш» яхача документа тIа КПЧ ЦК пленумо, ховш ма дарра, укх тайпара мах баьб вежарашха йолча паччахьалкхенаша цхьана новкъостал дара лоархIама:

«Пхе социалистически мехка союзнически бIу Чехословаке чубар чехословацки къахьегамхой юкъарча хьашташа санна, иштта дунен халкъашта юкъерча болхлой класса, социалистически содружества хьашташа а дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама хьашташа а ма яххара йола интернациональни солидарноста акт яр. Цу интернациональни акто эзараш нах бовчара баьхар, маьршен сатийнен къахьегара чухьарен арахьарен хьалаш Iалашдир, социалистически лагера малхбузехьара доазонаш чIоагIдир, дунен шоллагIча тIемах хиннараш хувца гIерташ империалистически гIозараша даьха дог доадир».

Чехословаке Компарте баь социам вай мабарра кхетабу. Вахара опыто цIаькха а дог тешадеш хьахьекхар, социалистически мехкий вежарий цхьоагIо социализма лагера атака е, из мелъе, къахьегамхошта карагIдаьнна социалистически хIамаш бухдахеи цIендаь дIадахеи гIертача низий наькъа тIа эггара тешамегIа йола духьале хилар. Социалистически мехкий халкъаша дерригача дуненга дIахьекхар, шоашта карагIдаьнна социалистически хIамаш цар дIалургдоацийла, социалистически содружества доазонаш толхадулургдоацаши тIаккхувдийтаргбоацаши хилар.

Советски Союза Коммунистически парте шиӣ интернациональни декхар лархIа а лаьрхIал, хIанз а лоархI дунен социализма система низ айбара ма могга новкъостал деагах.

XXIII-ча съезде а хIаьта цул тIехьагIа шиӣ дукххача документашка а, йоах дIахо новкъоста Л. И. Брежнева, вай парте боагIача тайпара мах баьб хIанзарча империализма. ХIанзарча цун башхалоний яь марксистско - ленински анализ я 1969 шерарча Дунен халкъашта юкъерча коммунистически совещане материалашка.

Капитализма юкъара кризис дIахо а кIоарглуш а.

Е интеграце процессаша а. е дунен социализмана духьала къовсам лоаттабара низаш вIашагIтохарца классови хьашт долаш империалисташ хиларо а дIаяханзар империалистически паччахьалкхенашта юкъера вIашдухьаленаш. 70-гIа шераш доладеннача юххье къоастамболлаш белгалъяьлар империалистически соперничества керттера центраш: уж я США — Малхбузехьара Европа (эггара хьалха — «юкъарча рынка» ялх мохк) — Япони. ТIа-тIа кIомагIа баржаш латт царна юкъера экономически политически конкуренти къовсам.

ДIадахача пхе шера империализма арахьарча политика керда тешам беннаб цуй реакционни, агрессивни чулоацам хувцабаланза хилара.

Цунца дувзаденна эггара хьалха ала деза эксплуатацеи Iазапеи дунен халкъашта юкъерча система шиӣ тайпарча гаранти из лораечуни дакъа кхоачаиде безам болаш ше йолга укх тIеххьарча шерашка цIаькха а бакъдаь йолча американски империализмах. Массанахьа а доал де гIерт из, кхыча халкъий гIулакхашта юкъе гIерт, цо эхь ца хеташ телхаю пар законни бокъонаши суверинтети, низаца, кхаах эцарца, экономически чуйоларца шиӣ лоIам кагболла гIерт из паччахьалкхенаштеи дунен бIарчача районаштеи.

Теркалде доагIа, укх тIеххьарча шерашка капиталистически дунен тIа цIаккха ца хиннача тайпара йолча масштабе милитаризм ондаьнна йоагIаш хилар а. Из тенденци укх тIеххьарча хапа кхы а дукхагIа чIоагIъеннай. Алхха цхьан 1970 шера НАТО мехкаша тIема кийчо ярга дIадахийтад 103 млрд. доллар. Милитаризаци эггара кхерамегIарча сурте лестай США. Укх тIеххьарча пхе шера цу мехка тIема гIулакхашка дIадахийтад 400 млрд. доллар гаргга.

Империалистически эксплуатацена кIалхара довла гIертача хьалха колонеш хиннача е кхыча мехкий халкъашта тIера шоай доал дIа ца далийта е юха тIаоттаде гIерташ империалисташа ца деш цхьаккха зулам дац. ХIаьта хIанзарча колонизаторий зуламех керттердар, Американа тIера эхь—из я США-с хIанз а лоаттаеш йола Вьетнама, Камбоджа, Лаоса халкъашта духьалара агресси.

Исторе лелам шийна пайдана болча оагIорахьа лостабе империализм гIертар юкъагIдисад — цунах вай шеко яц. Цхьабакъда, вайна, коммунисташта, дика хов, сатийна Iераи даькъе ца хиларая моттиг йоацилга. Капиталистически Iазапа духьаларча къовсамхошта духьала латт тIеххьара, цхьабакъда, хIанзалца мел хинначарна юкъе эггара низ болашагIа йола эксплуататорски система. Цудухьа хьалхашкахьа — кхы а халагIен чIоагIагIеи къовсам. Цхьабакъда, из къовсам мелла хала бале а, из дIахо а ондабувлаш ба, цун фронт тIа-тIа дукхагIа шерлу.

Тахан, селхан а санна, тохкамах чакхъяьннача революционни низий деналеча авангарда дакъа кхоачаидеш ба дунен халкъашта юкъера болхлой болам. Укх тIеххьарча пхе шера капиталистически дунен чу хиннача событеша биззача боараме бакъбир болхлой класса лоархIам, монополей Iаьдала керттереи эггара чIоагIагIеи йола противник из хиларах тарра, деррига антимонополистически низаш тIаувзаш йола центр из хиларах тарра.

Вежарашха йолча партей совещане, ховш ма дарра, вывод яьй, болхлой класса хIанзара доккхий къовсамаш лардерa дена общественни эргалонаш ярга, къахьегамхой кхыча тайпашца цхьана болхлой класса Iаьдал оттадарга кхоачаве тарлуш дола керда классови тIемаш хургхиларах деш дола хьамаш хиларах.

Цу цхьан ханна империализмана тIа-тIа чIоагIагIа тIагIортам бу къамий - кортамукъален къовсама юкъера хьалкхийнача низаша, эггара хьалха Азен Африкан къонача, шоай лоIамеча, антиимпериалистически уйлаш йолаш йолча паччахьалкхений оагIонгахьара.

Керттердар сенах латт аьлча, из латт, къамаш мукъададахара лоаттабу къовсам практически феодальни санна, иштта капиталистически а эксплуататорски отношенешта духьалара къовсам а хинна дIаотташ латташ хиларах.

Вай мехках лаьца аьлча, цо бIарча хьаллоац из нийсхов къовсам. Кортамукъа даьннача мехкашца цхьана СССР леладу политически экономически гIулакхаш цу шерашка дIахо дегIадаьхкад.

Доккхий хувцамаш хулаш латт Латински Америка дуккхача мехкий вахаре. ЛоархIамегIара событи а хинна дIаэттар Чилерча халкъа цхьоагIон низий яьина котало. Укхаза, континента дерригача нетоpe чухь духьашха, халкъо конституционни наькъаца вIаштIехьдаьккхад шийна езаши ше тешаши йола правительство дIаоттаелга. Американски монополеша тIалоаттадеча лоала духьала къовсам лоаттабу Перуи Боливеи правительствашa.

Империализмана духьаларча къовсаме толам балга дуккхача хьале антиимпериалистически низаш а эггара хьалха цар авангард — дунен коммунистически болам а кхотабаларах тийша да. ДIадахача пхе шера вежарашха йолча кхыча партешца цхьапа вай парте кIезига къахьийтадац коммунистически мугIарий из кхотадалар, цхьоагIо чIоагIъяр духьа.

Чоалхане дар из декхар. Духхьал укх отчет луча юкъагIа чIоагIагIча тайпара гучадаьлар марксизмана - ленинизмана, коммунистически болама гIулакхий идейно - теоретически ларда из хиларах тарра, тайп-тайпарча оагIошкахьара атакаш е гIертилга. Цхьадолча мехкашка «марксистско-ленински партеш» оалаш ярий куц а оттадаь барт эгIабеш йола группировкаш вIашагIъехка болабеннаб китайски кулгалхой, духхьал мичча бесса теха а уж дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама духьал латтаргйолаш вIашагIтоха гIерташ. Цу группировкашца каст-каста оагIув бийххаб троцкисташа, цхьаццайолча моттигашка шо-шоай къамаш дIакъестадара тенденцеш чIоагIъеннай, са деннад «аьрдехьарчунга» санна, иштта аьттехьарча а оппортунизмага.

Коммунистически болам кхотабергахьа, цун идейни ларда чIоагIъяргахьа гола тохилга вIаштIехьдаккхар — иштта хиннад керттера лерхIар.

ДIахо новкъоста Л. И. Брежнева дувц коммунистически бболхлойн партей Дунен халкъашта юкъерча совещанех. Совещанех, йоах цо, дунен халкъашта юкъера коммунистий цхьоагIо чIоагIъярген деррига антиимпериалистически низаш вIашагIтохарген бодача новкъа дIахьалхашкахьа боккха гIа баккхар хилар. Цо дукха хIама даьд хIанзарча хьалашка хьежжа марксистско - ленински теоре дуккха положенеш дегIайоалаяра.

Коммунистически болам кхотабара боккхача лоархIаме хилар иштта В. И. Ленин ваь бIаь шу дизар бокъонца дерригача дунен тIа дездар а, Компартей совещанеи ленински юбилеяи цIаькха а кхы цIаькха а хьахьекхар марксистско-ленински хьехам вахара низ болаш хилар, вежарашха йолча партей хьинар айдир болхлой классей берригача къахьегамхойн хьашташ бахьан долаш, империализманен болхлой боламерча цун гIончаштеи духьала лоаттабеча къовсаме.

Деррига а хьачулаьцача ала йиш йолаш да, дунен халкъашта юкъера коммунистически болам кхотабалар тIа-тIа дукхагIа чIоагIлу, партешта юкъе шин оагIорахьен дуккхача оагIошкахьен леладу беркате бувзамаш тоалу, аьнна. Вай парте могаду из. Цо дIахо а новкъостал дергда гIулакх духьал цу оагIорахьа дIадахийтара.

Цхьабакъда, вай теркама кIалхара далийта йиш яц, негативни гIулакхаш хIанз а массанахьар дIадаьха даьнна ца хилар. ХьалхагIа а санна лоархIаме ба аьттехьарчеи «аьрдехьарчеи» ревизионизмана духьала, национализмана духьала лоаттабу къовсам. Духхьал националистически тенденцеш, къаьстта а царех антисоветизма куцехьа лестараш я тахан буржуазни идеологаша, буржуазни пропаганда социализманеи коммунистически боламан духьала лоаттабеча къовсаме кхы мел долчул чIоагIагIа дегаондале ераш. Компартешта юкъера оппортунистически элементаш шиӣ тайпара идеологически барт вIашагIболлара тIаерзаю цар. Царга яхачоа тара да цар: овш шоаш антисоветчикаш хилар хьахьокха, тIаккха тхо дIаккхайкаде кийча да, бокъонца дола «марксисташ» шо хилар а бокъонца «къаьстта шоай позицеш тIа» шо латташ хилар а. Событей леламо, белгтала аьлча, хьахьокх, цу тайпара нах шоай мехкашкарча компартешта духьаларча а къовсама наькъа тIа боалаш хилар. Цунна дола масал — Францерча Гароде, Австрерча Фишера, Венесуэлерча Петкова, Италерча «Манифесто» яхача группировка деятелий тайпара ренегаташ. Цу тайпарча элементашта духьалара къовсам шоай мугIараш чIоагIдара лоархIаме хьал санна лоархI вежарашха йолча партеша.

Империализмаца лоаттабеча къовсаме тIа-тIа боккхагIча лоархIаме дакъа лоац социализм шоай программни лерхIар хилар хьакхайкадеш шовех дуккха яраш а йолаш йолча революционно - демократически партеша. КПСС-о чIоагIа дегIаккхувл царцара бувзамаш.

1969 шерарча дунен халкъашта юкъерча совещане лаьцача наькъага хьежжа КПСС кийча я машари демократии бахьан долаш лоаттабеча къовсаме санна, иштта социализм бахьан долаш лоаттабеча къовсаме а социал-демократашца цхьана леладу гIулакхаш дегIаккхувла, цу хана, кхетадеш ма хиллара, шиӣ идеологена, шиӣ революционни принципашта тIера а ца йоалаш.

Советски Союза коммунисташа лаккха мах бу вежарашха йолча коммунистически болхлойн партеша шоай мехкашкабеча боккхача балха. Вайна дика хов, из болх мел хала ба, цо мел чIоагIа денал долаш хулга, вай юкъарча сийлахь-йоккхийча идеалашта мел чIоагIа мутIахьа хулга дIадех. Тахан вай безам ба воай соратникашта — дерригача дунен тIарча коммунисташта цIаьхха а дош дала: тха парти дIахо массаза а ухаргья, деза новкъостий, шуца цхьан айххача деналеча мугIаре а этта!

ДIахо новкъоста Л. И. Брежнева дувц Советски Союзо халкъий машари кхерамзлен бахьан долаш лоаттабеча къовсамах.

Агресси чIоагIа юхатохилга, белгалдоаккх цо, КПСС политике даим цхьана таръяьй саготагIа йола дунен халкъашта юкъера проблемаш къоастаяра, кхыча социальни системагIа йолча паччахьалкхенашца лерттIа, хIаьта хьалаша из де йиш хулийтача моттигашка — дика гIулакхаш хьаллоаттадара тIаберзабаьча конструктивни наькъаца даим цхьана тарде. ХьалхагIа а санна, вай леррагIа хьаллоаттаяй паччахьалкхенаш, цар общественни строй мичча бесса яле а, машаре яхара ленински принцип. Тахан дунен халкъаш дегIаахара реальни низ а хинна дIаэттай из принцип.

Цул тIехьагIа докладчика йийцар шоай иралга е кхоаненна лоархIаме хиларга а диллача къаьстта уйла тIаяхийта езаш йода лоархIамегIара дунен халкъашта юкъера проблемаш.

Эггара хьалха дувцаргда из, аьлар цо, Къулба-Малхбоален Азерча событеех. ХIамаш реально теркалде кхетам болаш мел бараштa шаьра ха дезаш да, вьетнамски халкъо шиӣ мехка да а хинна дIаоттa лоьрхIа уйла е духхьаларча тIема интервенцеца а, е переговораштa собатаж яраца я, е чувттабеча Iуйх тIа-тIа шерагIча боараме пайда ийбарца а кагъергйоацилга.

ТIема ю «вьетнамизаци» оалаш яр, вешта аьлча Вашингтона долча гIулакха вьетнамцаш вьетнамций кулгашца боабаь дIабахара план, агресси Камбоджанен, Лаосаи тIа а йихьа дIайоаржаяр — цу дерригача хIамаша хьалйоаккхргъяц Америка Индокитае лоаттабеча бIехача тIема ушалийра, тIера дIадоаккхаргдаш агресси хьаяьрашеи дIахо лоаттаерашеи цу мехка тIадеца эхь.

Советски Союзо хоадамболлаш хьадех Вьетнама, Камбоджа, Лаоса халкъашта духьалара империалистически агресси соцаелга. Вай мехко лоатта а баьб, лоатта а бу, лоатта а бергба Индокитая турпалча халкъий нийсхон гIулакха тIехьа хьинаре къовсам.

Дунен политика цхьаькха «йIайха моттиг» — Гаргара Малхбоале.

Израиль ОАР-ах, Сирех, Иорданех латар бахьан долаш этта кризис дунен халкъашта юкъера гIулакхаш дегIаахара даькъе эггара кхохкамегIа йолчарех цаI я дIаяхача юкъагIа. Вежарашха долча социалистически мехкашца цхьана вай данза дарг мел доацар даьд агресси соцаяран бехке яраи. Вай мехко новкъостал даьд арахьара тIема зулам качденача Iарбий паччахьалкхений, эггара хьалха вай цхьана леладеш дола гIулакхаш шерра-шера чIоагIлуча ОАР-ен Сирен оборонни потенциал юхаметтаоттаяра.

Докладчика дувц Гаргарча Малхбоаленера гIулакхаш къоастадара даькъерча ОАР-а лоархIамеча инициативах — Яррига предложенешта раьза хиларахи нагахьа санна дIалийцача Iарбий территорешкара израильски бIу арабоаккхе машара хьакъехьа соглашенеш е кийча хиларахи. Уж еррига предложенеш Израила правительства тIа ца эцарои хIанз Тель-Авиво кхы эхь я ца хеташ Iарбий лаьтташ шиӣ кара дерзадар гуччахьа хьаккхайкадарои къаьгга хьахьокх Гаргарча Малхбоалене машарга бодача наькъа тIа духьаленаш уттаер малав, цу районе кхераме кхувр хьан бехкагIа латт. Цу цхьан ханна кхы а шаьрагIа гучадоал Израильски экстремисташ хьаллоттаберий эсала гIулакхаш — агрессивни империалистически гIозарий гера хиларах тарра американски империализмеи дунен халкъашта юкъерча сионизмаи гIулакхаш.

Цхьабаккъаи, хIамашка кхетамца хьежа йоагIар Тель-Авив. Тийшача балхагIа тIом болабаларах яьха совленаш бухсоццача кхаьчача яьсса я. Цудухьа, Гаргарча Малхбоаленера гIулакхаш политически наькъаца къоастаделга дукхагIа тIехьа ме доах, чIоагIагIа хургья агрессорацарен цун гадояхарашцарен дунен общественноста гоамал, Iарбий халкъий моастагIал, Израила доал дерша зе дукхагIа дергда шоай халкъа, шоай мехка.

Советски Союзо дIахо а тешшаме чIоагIа хьаллоаттабертба Iарбашха болча вай доттагIий оагIув. Вай мохк кийча ба Гаргарча Малхбоаленера гIулакхаш политически наькъаца къоастадара дунен халкъашта юкъера гаранте вIаштIехьйоахача юкъе кхыча державашца — Кхерамзлен Совета массазарча членашца — цхьана дакъа лаца. Из вIаштIехьдаьккхачул тIехьагIа, вайна хетачох, йиш хургьяр цу ерригача районе тIом соцабара, белггала аьлча, Средиземни фордах машарен доттагIал тIехь цхьана леладеча гIулакхийн форд бара тIадерзадаьча дIахорча гIуланхашка хьажа.

Вай арахьарча политически гIулакхий лоархIамегIарча лостамех цаI Европа хиннай цу дерригача шерашка.

Европейски гIулакхий берригача лелама лоархIаме дика тIехьале хиннай советско - французски гIулакхаш тоадарах. Европе керда перспективаш хьаеллалу ФРГ-ецара вай гIулакхаш дикка тоадаларгахьа ластар бахьан долаш. ТIом чакхбаьнначул тIехьагIарча ерригача юкъагIа вай, вай союзникаша а доттагIаша а санна, лийрхIар Европерча машара чIоагIа лард, эггара хьалха европейски паччахьалкхений доазонаш толхаде йиш ца хилар дар. ХIанз Советски Союзеи, Польшаи, ФРГ-ена даьча договораша къоастам боллаш чIоагIду доазонаш, цу даькъе ГДР-ан, ФРГ-енен юкъера дараш а, Польски паччахьалкхен малхбузехьара доазув а толхадергдоацаш хилар.

Укх тIеххьарча хана Европе хинна позитивни хувцамаш дунен шоллагIча тIемагара тIехьаленна Европана кхаьча проблемаш къоастаяь ялара маIан долаш дац. БIарча хьанийцача Европера хьал тоадара новкъостал дергдар еррига Европе юкъара совещани гулъяро. ХIанз цунна тIехьа латт дуккхагIа йола европейски паччахьалкхенаш. Из кийчъелга практически политика даькъа юкъехьу.

Вай замалахь эггара лоархIамегIа йолча дунен халкъашта юкъерча проблемаех цаI — герз дIадоаккхилга. ТIема кхерам кIезигбеш дола хаьдда гIулакхаш чакхдаха, халкъаш, хила хаьхача зуламца санна герз сихдаь Iоадарца дIаIамаргдоацa гIулакх де гIийртад вай. Докладчико ма дарра дийшар из лоархIаме проблема къоастаеча СССР хьийга къа.

Цул тIехьагIа новкъоста Л. И. Брежнева дувц капиталистически дунен мехкашцарча СССР гIулакхий хьакъехьа. Шерденнад, белгалдоаккх цо, дунен халкъашта юкъерча политика юкъарча дешашта царех цхьадарашца цхьана леладу гIулакхаш, практикана юкъеаха яьннай вIаши дагардар дикагIа кхетадара новкъостал деш йола политически консультацеш. Дикка шерденнад дуккхача моттигашка йIаьххача хана ларда тIа оттадаь экономически Iилма - технически бувзамаш. Цу тайпара цхьана леладеча гIулакхий масалаш доаладу докладчико.

Америка ВIашагIкхийттача Штаташцара Советски Союза гIулакхаш ше дувцаш, докладчика белгалдаьккхар, уж гIулакхаш тоадар советски американски халкъий хьашташа, машар чIоагIбара хьашташа ма яххара хургхилар. Цхьабакъда, США-с дунен тайп-тайпарча районашка леладу агрессивни гIулакхаш теркал на деш Iе йиш йолаш дац вай. Американски администраце укх тIеххьарча хана чIоагIъяьй дунен халкъашта юкъерча дуккхача дешаех, цу даькъе Советски Союза хьашташта доагIаш долча дешаех а йола шиӣ позици.

Вай лерхIар, СССР-ан США-нен юкъера гIулакхаш тоаде йиш халар. Капиталистически мехкий, цу даькъе США а, хьакъехьара вай принципиальни никъ сенах латт аьлча, из латт, машаре дахара принципаш лерратIеи йиззаи чакхъяхарах вIа-

(ДIаходедар 3-ча оагIо тIа).

Новкъоста Л. И. Брежнева доклада дIахо додар

(ДIахододар. Долалур 2-ча оагIо тIа).

ши гIойле йолаш дола бувзамаш дегIакхувларах, кIаьта леладе безам болаш йолча пачхаьалкхенаща машар чIоагIбара даькъе цхьана гIулакхаш леладарах, царца дIа-юка леладу гIулакхаш ма могга чIоагIагIа хургдола хIама деш. Цхьабакъда, вай теркалде дезаш хул, дешаш тешшаме истола хьалхашка Iо а хайша переговораш е безам хиларца тоссаденнад вай гIулакхаш е «низа позицера» политика лелае гIертарца тоссаденнад.

Шоай агрессиви гIулакхаш къайладакъа дезаш империалисташ массаза хул, «советски кхерамах» бола фальг юха кердабаккха гIерт уж. Цхьабакъда, Советски Союза хийра дола гIулакхаш цунна дIатIадахьа гIертаро халкъаш Iехадергдац. Бизза бехктокхам а хеташ дIаккхайкаду вай: цхьаннегара а территори хьаяккха гIерташ дац вай, цхьаннена а кхерам тIа а тувсаш, цхьаннех а лата лаьрхIа а дац, дерригя халкъаш паргIатен шоай лоIамеи дегIаахара тIехьа латт вай. Цхьабакъда, ультиматумийн низеи меттаца вайца къамаьл де а ма хьожалва цхьаккха а.

ХIанз 25 шу совгIа ха яьннай, йоах дIахо докладчико, машара хьалашка вай халкъ даха. Цунах гу вайна вай парте арахьара политикана карагIдаьнна сийлахь - доккхий хIамаш.

Цхьабакъда, агрессеи милитаризмаи низаш, готдаь дале а, зулам дулургдоацача даьхадац. Империализма агрессиви политикана Советски Союзо духьала оттаю машар хьинаре лорабареи дунеи халкъашта юкъера кхерамзле чIоагIъяреи политика. Цу политика керттера лостамаш дика довзаш да вай парте, вай Советски пачхаьалкхено вежарашха долча социализма мехкаща ,машар безача кхыча пачхаьалкхенаща, дерригача дунен тIарча дуккха миллионаш долча халкъа адамаша гIо а деш, дуккха шераш хьалхагIа деиз къовсам лоаттабу цу лостамашка. Цу тайпарча къовсама керттера хьдда декхараш хIанзарча хьалашка КПСС-а юкхарех гу.

Хьалхардар. — Къулба - Малхбоален Азерен Гаргарча Малхбоаленереи тIера кхуврчаш дIадахар а цу районашкара гIулакхаш агресси качъенача пачхаьалкхенайн халкъийн законни бокъоний сий дара ларда тIа политически маькъаца къостадара новкъостал дар а.

— Агрессеи дунен халкъашта юкъерча произволея моллагIча акташта сиххеи чIоагIIен юха хIама тохар. Цу гIулакхa бизза пайда эца беза ВIашагIкхийттача Къамий Организацех а.

— Къовсам тIа дола дешаш къоастадара низ юкъе баккхеи из юкъе баккхара кхерам тIатессеи ца тутилга дунен халкъашта юкъерча вахара закон а хинна дIаотта деза. Из лиикъ хьаллоацаш долча мехкашта Советски Союзо ший оагIонгахьара могаду доагтIаш дола шиш оагIорахьара е региональни договораш делга.

ШоллагIдар. — Дунен шоллагIа тIом бахьан долаш Европе хинна территориальни хувцамаш бокъонца бакъдаь тIаьцар. Укх континенте кхохкам кIаьлбаргахьеи машаргахьеи въ лангара деиз гола тохар. Еррига юкъара совещани гулъелгеи из толаме чакхъялгеи Iалашдар.

— Европе коллективни кхерамзле Iалашъяра долла хIама дар. Вай бакъду оборонительни Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача мехкаща цхьана дIаккхайкадаь из договори къилбаседатлантически союзи цхьаи ханна дIадаха е — хьалхра гIа а лаьрха — цар тIема организацеш дIаяха кийча хилар.

КхоалагIдар. — Ядерни, химически, бактериологически гера дехкаш дола договораш дар.

— Лаьтта кIалдераш а тIехьа, ядерни герза деш дола тохкамаш массе метте а дерригаш а соцаделга вIаштIехьдаккхар.

— Дунен тайп-тайпарча районашка ядерни йоаца зонаш хьаяра новкъостал дар.

— Шоай доалахьа ядерни гера долаш йолча ерригача пачхаьалкхенаша ядерни герз дIадаккхара, цу гIулакхa пхе ядерни держава — СССР, США, КНР, Франце, Ингле — конференци гулъяра тIехьалатт вай.

ДиъалагIдар. — Массе тайпара гера сихдаь хьадела соцедара лоаттабу къовсам чIоагIбар. Шоай берригача боараме герзаш дIададахара дешаш дувцара дерригдунеи конференци гулъяра воаш тIехьа хилар дIаях вай.

— Кхыча мехкашкара тIема базаш дIаяхара тIехьа да вай. ТIема низаш вIашдухьал дерзадаь лоаттадар къаьстта кхераме долча районашкара, эггара хьалха Централыни Европера герзашцара низаши герзи кIезигдара тIехьа латт вай.

— Вай гIойленагIа лоархI дагадоацаш герз вIашкадетта довнаш хьоадара е ховшшехьа а уж кийчдара, уж дунен халкъашта юкъерча кризисашка, тIемага довлара торо кIезигъеш дола гIулакхаш кийчдар.

Советски Союз кийча я тIемага дIаухийтар, эггара хьалхарча аргIанна йоккхийча пачхаьалкхенаша дIаухийтар соцадара хьакъехьа барта яха.

ПхелагIдар. — Йизза кхоачашъяь хила еза юхейиса колониальни режимаш дIаяхара хьакъехьара ООН решенеш. Гучадувла расизмаи апартеидаи гIулакхаш бехке де а бойкот кхайкае я езаш да.

ЯлхлагIдар. — Дерригача доакъошка вIаши гIойле йолаш дола цхьана гIулакхаш кIоаргде кийча я Советски Союз шоай оагIонгахьара из де безам болаш йолча пачхаьалкхенаща цхьана Iалама че метт лоаттаяр, энергетически кхыйолеи Iалама ресурсаш караерзаяр, транспорти бувзами дегIакхувлар, кхерамеи шерря дIадаьржаи лазараш хулийтаргдоацеи дIадоахаргдолеи гIулакхаш чакхдахар, космоси дунен океани тахкари караберзабари санна йола проблемаш къестаеча дакъа лаца кийча ба вай мохк.

Вай дIэккхайкаду, халкъашта юкъерча машареи доттагIалеи политика леррагIа чакх а йоахаш. Советски Союза дIахо а империализмана духьала ховдамболлаш къовсам лоаттаберг хилар, агрессорий тийша балхаши диверсеши чIоагIа юхаеттаргхилар. Вай хьалхагIа а санна, лоарзагIа ца доалаш хьаллоаттабергба демократи, къамий кортамукъале, социализм бахьан долаш халкъаша лоаттабу къовсам.

II

ПАРТЕ ЭКОНОМИЧЕСКИ ПОЛИТИКА ХIАНЗАРЧА ХАНАРА КЕРТТЕРА ДЕШАШ

Партенеи Советски пачхаьалкхенеи, Ленина ма аллара, экономика керттера политика я, советски общество коммунизмагахьа яхари вай социалистически держава дунен халкъашта юкъера позицеш чIоагIъяри ший толамех тайпа йола политика я.

Цу лоархIамерча даькъера гIулакхаш чакхлоахаш ше бахча балхах отчет луш, парте Централыни Комитета йизза бокъо а йолаш ала йиш я, советски халкъо ма йоагIаза пятилетка чакх а яьккха, коммунизма материально - технически база хьакхолларай, мехка низ чIоагIбарая, халкъа вахара хьал тоаларай керда боккха гIа баьккха хилар.

Экономика даькъе пятилетка керттера итог латт халкъа боахама масштабаш дегIаярахи, дегIаахар сихдаларахи, дикала хьоккхамаш тоадаларахи.

Керттерча экономически хьоккхамашта йола XXIII съезда Директиваш толамца кхоачашъяьй. Къаман доход 38 — 41 процент лакхъе лаьрхIадар, бокъонца из дегIаеннай 41 процент. Задани 47 — 50 процент йолча промышленни производство дегIаенай 50 процент. Къахьегамхой вахара хьал лакхдаларца дувзаденнача лоархIамерча хьоккхамашта йола Директивай заданеш тIеххкоачашъяьй

БIарча хьанйщача бархIагIча пятилетка хьоккхамаш лоархIам боллаш лаккагIа да, цул хьалхарча пятилеткагIчул.

ДIахо доклада тIа доаладу ворхIагIчеи бархIагIчеи пятилеткашка халкъа боахам дегIабоалабара лоархIамегIара хьоккхамаш.

ДIахо дегIаенай экономика лард — еза промышленность. Хьалхаювлача темпаша дегIанхай технически прогрессах тийша йола отраслеш—электроэнергетика, химически, мехкдаьттахимически промышленность, машинаш елга, къаьстта радиоэлектроникеи прибораш елгеи. Халкъа эша товараш арахецилга пхе шера дегIаденад 49 процент. Аьхха 1970 шера промышленни продукци арахийшар тIом хилалехьара ерригa пятилеткаш цхьана хьанйщача арахийшачул шозза гаьгта дуккагIа.

ДIаяхча пятилетке лоархIам болаш толамаш даьхад юрта боахам дегIабоалабеча. Юрта боахама продукце объем юкъера лаьрхIача шера 21 процент дуккагIа хиннай, цул хьалхарча пятилетке 12 процент хиннача. Хоалуш толамаш даьхад ялат доакIахача, юкъера лаьрхача шера чуккехьа ялат 37 миллион тонн дуккагIа ца, е 1,3-зза хоалуш дегIаденад дулх, шура фуаш, кхыйола продукташ йоахилга.

1970 шера итогаш ювцаш Л. И. Брежнева белгалдоаь, мехка 186 миллион тоннал дуккагIа ялат, 6,9 миллион тонн боамби - сырец баккхар. Уж тайпа лакха валовя сбораш вай цIаккха а хиннаяц. Ялат юкъера лаьрхIача 15,6 центнер, боамби — 25 центнер баьккхар гектара тIара.

Кхоачашъяьй транспорта мухь дIа-юка ккакьара пятилетка задани. Йоккха масштабаш йолаш лийлар капитальни гIишлошъяр. Болх бе йолаеннай 1900 гаргга йоккха промышленни предприятийи объекти.

ДIадаха пхи шу социальни декхараш кхоачашдара лоархIамера ха хилар. Вахача сага сих лаьрхIача реальни доходаш пхе шера 33 процент дегIаяккхар, парте XXII съезда Директиваш тIа 30 процент лийрхIачеи цул хьалхарча пятилетках 19 процент лийрхIачеи.

Укх пятилеткаx болхлойи гIулаккерча даьхеи эггара кIезигагIа дола балха алапи 60 сомага кхоачаш лакхдир. Мехка гIолла болхлойи гIулаккерча наьхеи юкъера балха алапи юкъера лаьрхIача 26 процент дегIаденад. Общественни боахамгара йола колхозхой доходаш дегIаьъхкай 42 процент, юкъедоаладаьд къахьегамах лур гарантированни хулга, пенсе вахара ха кIезигъяьй, колхозий членашта цамогаш хилчеи болх бе цамогаш хилчеи пособеш телалга оттадаьд.

Потреблене общественни фондаш пхе шера цхьаи ахаззеи дегIа а яьккай 1970 шера 64 миллиард сом гаргга а яр. Наьха вахара хьал гойтача лоархIамерча хьоккхамех цаI — розничяй торговле товарооборот дегIаяр. 1966 — 1970 шерашка из дегIаера 48 процент. Пхе шера хьалдаьд ах миллиард квадратни метрал совгIа нах чубаха цIенош. Цуна лаьрхIа дIадахийтад 60 миллион сом гаргга, из да мехка хIаране ч миллион саг ваха керда 58 йоккха город хьалъяр санна дола гIулакх.

Толамца дегIаихай халкъа образованеи ушацIено лораяреи система. 1966 — 1970 шера кийчваьа 151 эзар лор, хьалха дIахача пятилеткаx кийчваьчул 22 эзар саг дуккагIа.

Массехк шу да дуккагIа болча советски болхлошеи гIулаккерча наxеи балха пхи ди долаш кIиранIа шиш мукъача денах пайда эца. Къахьегамхой лоархIамерча даькъа мах а луш телаш йола отпускаш йIаьхъяьй.

ДIахо новкъост Л. И. Брежнев волалу мохк экономически дегIабара хIанзарча ханарча башхалоний мах беи кердача пхе шера плана декхараш дувцеи.

В. И. Ленина белгалдаьхадар, йоах цо, политика еррига халои ерригa искусствои латт хIара хан - юкъе латтача шоай тайпарча декхарий лоархIам бе, парте болх дIахьоча шоай тайпарча хьалий лоархIам бе харах. Иштта хьожилга боккха лоархIам болаш да мохк дегIабара хIара хан — юкъа керттерча башхалоний лоархIам бе беза экономически политика оттаеш а.

Советски общество коммунизмага бодача новкъа дIахо йодача, цун материально - технически база хьалъеча, мехка экономически оборонни низ чIоагIбеча лоархIамера хан - юкъ хила еза йисларгIа пятилетка.

Социалистически производство дегIаяра лаккхарча темпай, цун эффективность лакхъяра, Iилма - технически прогресса, къахьегама овсарле айелга сихдара ларда тIа халкъа вахара материальнии культурнии боарам лоархIам боллаш эйбарца латт пятилетка керттера декхар.

Пхе шера къаман доход 37 — 40 процент лакхъе лерхI, цу даькъе потреблене фонд 40-и накоплене фонд 37 проценти. Промышленни продукци йоаккхилга дегIадоагIаргда 42—46 юкъера лаьрхIача шера юртбоахама продукци йоаккхилга — 20 — 22 процент Цхьаьне кхоалагIа дакъа гаргга дегIайоагIаргья вахача сага сих лаьрхIача тIайоагIа реальни доходаш. Пурам да хьатIайоагIча хан - юкъа йолча парте экономически политика керттера кхаь дешаш тIа саца. Из эггара хьалха да уж кхоачашдара советски экономика парте тIаерзаяь дола керттера де лерхIарех дола дош. ДIахо из да, общественни производство дIахо сихха айяра юкъейоалае езача дегIадахкара хьастех ресурсаех дола дош.

Юххера а из да, экономика толамца дегIаяр Iалашде декхаринла йола боахама доал дара механизм тоаярах дола дош.

Къахьегамхой вахара хьал хоалуш тоадар нийслагIча пятилетка керттера декхар да аьнна хьалха даькка Централыни Комитет лерхIаш я из гIадоагIача пхе шера вай балха никъ хинна бусарг ца хилар, мехка боахам дегIабоалара йIаьххача ханара никъ цох бе. Цу тайпара никъ бе лерхIаш парте эггара хьалха ларде лувц наьха материальнии культурнии хьашташ тIа, — тIа дуккагIа кхоачашдар социализме общественни производства керттера де лерхIар из хилар.

Парте ларде лувц къахьегамхой вахара хьал — тоадар вай боахам дегIа бара шайна тIа — тIа чIоагIагIа эша, производство сихагIа дегIаяра эшача лоархIамерча экономически гIулакхех цаI хилар.

Иштта цу гIулакхага хьажар къахьегамца безам болийтара материальнии моральнии стимулий лоархIам дIахо айбара вай лаьпача наькъацара хьадоагIаш хинна Iац. Дош чIоагIа шерагIа оттаду — советски наха, берригача къахьегамхошта дулургдари творчески хьинари масса а оагIорахьара дегIадоаладара аттагIа хургдола хьалаш хьадарах, вешта аьлча общества керттера хIама хьаду низ дегIабоалабарах, Сага лаьрхIа знанеш, лакха профессиональни кийчо, юкъара культура тIа тIа дуккагIа болча болхлошта толамца къахьегара хиланза даргдоаца хьал хинна дIаотташ латт. ХIаьта из дерригa а дуккагIа долча даькъе тийша да вахара боарамах, материальнии духовнии эшараш дизагIа кхоачашдарах.

Новкъоста Л. И. Брежнева дIахо йоах халкъа вахара хьала даькъе съезде ювца парте Централыни Комитетои СССР Министрий Советои йоалаеча предложенехи планехи.

Къахьегамхой ахчан доходаш дIахо дегIайоалае лерхI. Къахьегамах лур дуккагIа далара чотах бахача наха тIайоагIача реальни ерригача доходий диъ даькъах кхо дакъа Iалашде лерхI.

Пятилетка шерашка болхлойи гIулаккерча наьхеи балха алапи бетта 70 сомага кхоачаш лакхдергда. Промышленносте, транспорте, материальни производства кхыча доакъошка болча юкъера алапи телача болхлой категорей ставкаши окладаши лаккхъергья. Юрта боахама механизаторий тарифни ставкаш лакхъю. Хьехархойи лорийи медицински персоналеи кхыча дуккхача специальностей болхлойн балха алапи лакхде лерхI. Урала, Европейски, Къилбаседа, Малхбузеи СибарегIа, Казахстана (республика Къулбехье йоацаш) Дальни Востока, Малхбоалеи СибарегIа, юкъерча Азе Цхьайолча районашка дуккхача отраслешкарча къахьегамхошта балха алапеи тIа надбавкаш оттаергья е лакхъергя. Бийсан беча балхах тIалуш дар дикка лакхдергда.

Уж гIулакхаш кхоачаргда юкъера лаьрхIача 90 миллион гаргга болча болхлойи гIулаккерча наьхеи хьаштаща. Уж дарца пятилетка шерашка болхлойи гIулаккерча наьхеи бетта дола юкъера балха алапи дегIадоагIаргда 146 — 149 сомага, хIаьта колхозхой балхах лур — 98 сомага. ЛерхIаш да иштта къахьегамхой цхьайолча категорешта налогий льготаш шеръе.

Ховш ма хиллара 1958 шера вай торо хилар керда пачхаьалкхеи заемаш ара ца хецаш соцае. Цхьабакъда бахача нахага йисача заемашта погашени яр, хIаьта уж я 25.800, млн. сома тIехьадаьккхадар 20 шера. Царех доагIар хIара шера 1977 шерагара 1996 шерагIа кхаччалца цхьатара дола доакъошца дIатела.

Таханарча вай торонашка а хьежа КПСС ЦК СССР Министрий Советои де торо йолаш лаьрхIара заемий облигацешта ханал хьалха погашени яр дIадоладе, хIаьта 1974 — 1975 шерашка 2 млрд. сома чарна погашени е. ХIаьта тIадогIача шерашка погашени дуккагIа е. Бахача наха мел йицача облигацешта погашени е лерхI 1990 шера, вешта аьлча хьалха оттаьча ханал ялх шу хьалха.

Къахьегамах лучун хьисане йола доходаш дуккагIа хилийтаралца цхьана цIенхаштта дегIа йоагIаргья потреблене общественни фондаш а. Цар объем дегIайолае лерхI 1,4-зза, хIаьта 1975 шера 30 млрд. сомага кхоачаш. Уж среставаш гIоргда медицински гIулакхаш дар дIахо тоадара, халкъа образовани дегIайоалаяра, тIаккувш йоагIа тIехье хьалкхеяра.

Общественни фондай чотах чакхдоахаргда кхыдола лоархIамера социальни гIулакхаш а, царца цхьана тоадергда дукха бераш долчеи кIезига Iалашбаьчеи дезалий, производстве болх беча кхалнаьха, пенсионерий деиарахой бахара а лелара а хьалаш де лерхIаш да:

— Дезала хIара члена доход 50 сомала тIех йоацача дезалий берашта ахчан пособеш тела.

— Цамогаш долча бера гIулакх дара луш дола ахча доагIа денош дуккагIа де а болх беча берригача кхалнаха берах йолчеи бер даьчеи хана луча отпускаx 100 процент ахча дала, къахьегама стаж моллагIаяле а.

— Болхлоштеи гIулаккерча нахаи къабаларца луш долча пенсей эггара лохара боарам лакхбе.

Колхозникашта луш долча пенсей лохера дуккал айе а болхлоштеи гIулаккерча нахаи пенсеш хьожадеш оттаяь порядок царна а хилийта;

— Инвалидийн цIенда дIавааьвлачеи болхлоехи, гIулаккерча нахахи, военнчабехи болча дезалашта пенсоший Iалашо яр тоаде;

— Стипендеш лакхде лакхехьарчеи юкъерча специальни дешареи заведеней стипендиантий го шербе;

— Больницашкеи городской профтехучилищешкеи телача дуача хIамаи нормаш локхъе.

Балха алапени потреблене общественни фондай чотах луш дар дуккагIа хилийтара хьакъехьа деча гIулакхашта укх пятилетке хьожадаьд 22 миллиард сом, бархIагIча пятилетке 10 миллиард сом хиннача.

Кхы а дуккагIа дергда нах чубаха цIенош. Пхе шера хьалде деза 565 — 575 миллион квадратни метр йола наха чубаха цIенош. Цо торо хулийтаргья 60 миллион гаргга сага вахара хьал тоаде. ЛоархIам болаш средствааш хьожаю коммунальни боахама, городаши юрташи тоаяра.

Советски наьха доходаш лакхьяра, наха чубаха цIенош дуккагIа хьалдара, городаши, юрташи тоаяра де деза гIулакхаш къовстадеш, чIоаггIа лоархIам болаш лерхI Централыни Комитето иштта тахан эша йиш а йолаш бахача наха денгара денга дIадехача кхачаи промышленнийн товарашца, хIаьта иштта деш долча гIулакхаща уж Iалашбара декхар е. Советски наьха ахчан доходеи сихагIа дегIадоаладе деза халкъа дуккагIа эша товараш хьаделга.

Из декхар кхоачашделга Iалашдергда уж товараш хьадеш дола халкъа боахама дерригa доакъош сихдаь дегIадоаладара язькъаца. Цу тайпара къоастаю парте промышленносте йолча керттерча пропорцей соотношени санна йола лоархIаме проблема а. Централыни комитета хетачох, Iоаьича производственни потенциало йиш хулийт кердача пятилетке «б» группа лакхъялара темпаш кIезиг-дукха хьалха яха, белгалбаьккха къахьегамхой вахара хьал лакхдара боарам кхоачашбе. Кхетадеш мадий производства средстваш сихъяь хьае лаьрхIа йола вай юкъара лини цу гIулакхо дIа ца йоаккхаш хилар. Еза - йоккха индустри дегIаахара лакха темпаш вай ханарча хьалашка а бизза шоай лоархIам болаш я.

Еза - йоккхача промышленноста хьалхашка парте кхы архьаькха декхар а оттаду — цун предприятешка юкъарчал доацаш халкъа эша товараш хьаделга. Из дара кIезига торонаш яц цун дерригача доакхьой.

Докладчико цул тIехьагIа ювц юрта боахам дIахо а дегIабоалабара программа.

Еррига экономика лакхъяра темпаш, советски наьха вахара хьал лакхдара темпех тийша я, йоах цо, юрта боахам толамца дегIаахарах. Цудухьа отчетни хана иштта йоккха терко йора цу даькъа, Централыни Комитето лоархIаме лерхI укх тIеххьарча шерашка цу проблемай хьакъехьа чакхдаьхача гIулакхий цхьайола принципиальни башхалонаш съезда делегаташка дIайовзийтар.

Царех цаI латт, хаддаьза ЦК мартовски (1965 ш.) Пленумо белгалбаьккхачеи XXIII-ча съезда решенеша чIоагIбаьчеи новкъа а йодаш, юртбоахама производство лакхъергйола тешшамера экономически хьалаш хьахилийтара Централыни Комитето къаьстта низ тIабахийтарах. Вож башхало латт, агротехнически организационни характера цхьайца йолча мероприятешта доазув увттадар кхоачамболаш а на лерхIаш, юрта боахам дегIаахара факторий ерригача комплекса лоархIам бе гIерташ вай хинна хиларах.

Иштта гIулакх дара ларда тIа Централыни Комитето шийи июльски (1969 ш.) Пленуме оттайир юрта боахам дегIабоалабара шерра, комплексни программа, йIаьххача ханаи реалистически йола программа.

Кердача пятилетке юрта къахьегамхой шера юккъера лаьрхIа кIезигагIа дале а 195 миллион тонн ялат даккха деза, хIаьта чIоагIача планагIеи лакхдаьча маьхагIа планал совгIеи 80—85 миллион тонн эца а. Пхе шера юкъера лаьрхIа шера 14 миллион дулх, хIаьта шура 92 миллион тонн яккха, 46 миллиард фуаш гулде деза. Дикка лакхъе лерхI продукце кхыдола тайпаш а.

ДIаяхача пятилетке кхаьчачул дукха а дуккагIа кхоачаргья юрта боахамга юртбоахама техника, минеральни удобренеш, кхыйола тайп-тайпара химически средстваш, хьайбай фермашкеи коатIарча оалхазарий фабрикашкеи эша оборудовани, электроэнерги, гIишлошъю материалаш.

Пятилетка текущи дешаш къоастадар вай планаша айхха дувз юрта боахам дегIабоалабара керттерча перспективни лостамашца. Парте къоастадаьд из декхар кхоачашдара наькъаш. Укхаза эггара хьалха дувцар дy дIахо а юрта боахам технически кийчбе безаш, цунна механизаци, химизаци е езаш, лаьтташта мелиораци яра хьакъехьара доккхий балхаш де дезаш хилар.

ХьатIадоагIача шерашка дIахо а специализаци ерзъя юртбоахама производствана, дулх, шура, продукце кхыдола тайпаш дахара индустриальни методаш юкъейоалаергья.

ДIахо докладчико дувц халкъа эша промышленни товараш хьаду производство шеръярах. ХьалхагIа белгалдаьккха махиллара, йоах цо, дIаяхача пятилетке дикка дуккагIа хьа а дир, бахача нахага детка а декхар халкъа эша промышленни товараш. ХIаьта а царех дуккха дола тайпаш хьаделга эшачунга диллача тIехьадусаш да. Оттадаьча тайпара къахьегамхой ахчан доходаш лакхъяро кхы а лакхдергда уж эшилга, кхы а прагIа оттаергья уж дикагIа хилийтара проблема.

Баха нах потребительски товарашца Iалашбелга цIенхаштта тоаде торонаш я кердача пятилетке. Ейга промышленность дегIайоалаяра дIаяхача пятилетке хиначул хIама ца эшшаш шозза дукха средстваш къоастаю — 8,7 миллиард сом, хIаьта кхачаи, дулха-шурий, чкъьари промышленность дегIайоалаяра — 14 миллиард гаргга. Уж средстваш ший ханнахьа карчерзае еза, цу тIа нийса чехка предприятеш хьалъергйолаш, ярашта реконструкци ергйолаш, царга вай ханарча боарамо маяххара йола оборудовани кхоачаргйолаш караерзае а еза.

Халкъа эшача товарашца рынок хьалйизара доккхеи чоалханеи декхар къоастаде деза пачхаьалкхеи розничии маьхий стабильни боарамагIа, хIаьта хиланза яргйоаца экономически предпосылкаш хьа ме ю товарий цхьанца долча тайпай маьхаш лох а деш.

Бахача наха потребительски товараш эшара хьашташ кхоачашдара боккха лоархIам я беш, Централыни Комитето гаргарча хана оттае езаш лерхI промышленноста дерригача доакъошка уж дуккагIа арахецара шерра йола программа.

Халкъа вахара хьал дIахо а лакхдаларо, йоах дIахо новкъоста Л. И. Брежнева, лакхду торговлегареи гIулакх дара сферагареи дIадехараш. Укх тIеххьарча шерашка боккха болх баьб уж доакъош дегIадоаладеш.

Советски наха, парте сий ду торговле-болхлой къахьегама. Бакъда царга, къаьстта торгови организацей кулгалхошка дувцаш, ала безам бар хIанз хьалхашка латта балха боарам цIенхаштта лаккбара, торговли дикагIа вIаштIехьяккхара, хIанзара методаш юкъейоалаяра декхар.

Вай цIенхаштта тоабе беза гIулакх дара дерригача доакъой — общественни кхачаи, барзкъаш тегара, массе тайпа ремонт яра, къахьегамхоша салоIилга вIаштIехьдаккхара болх.

ДIахо нов. Л. И. Брежнева дувц Iилма — технически прогрессаи ерригача резервех кхы а биззагIа пайда эцареи ларда тIа общественни производства эффективность лакхъярах. Цо белгалдаьккхар экономически политика шоллагIдола овлангара дош хьалхашка латта декхараш кхоачашдара вай оарцагIъяха еза ресурсаш хилар. Вай дог доахилга йола керттерадар из производства эффективность лакхъяр да.

Хьалхашка эттача пятилетке къахьегама овсарле лакхъяра чотах 80 процентал кIезигагIа йоацаш тIаккетийта еза къаман доход, промышленни продукци 87—90 процент, гIишлошъяра — монтажни балхаш 95 процент, машиннаькъа транспорте мухь кхахьара боарам берригa тIаккета беза. ТIаккетийта лерхIа юртбоахама продукци ерригa къахьегама овсарле лакхъяра чотах тIаккетийта еза.

ДIадахача пхе шерах хилар советски Iилмеи техникеи сихха дегIаахара ха, вай де а доагIаш доккхал ду цу хана карагIдаьннарех, йоах новкъоста Л. И. Брежнева. Цхьабакъда Iилма — технически прогресс сихъяр керттерчарех дола цхьа декхар долаш дус. Юкъарчал доацаш хIама хьадара низ хиларах тарра Iилма лоархIам тIа-тIа дуккагIа гучабоалача хана керттердар а хинна дIаотт, мел доккха дале а, цхьандола карагIдаьннараш а доаш, ерригача производства Iилма — технически лакхабоарам. Цо кхы а бехктокамегIа дола декхараш хьалхашка оттаду вай Iилмана, цун эффективность лакхъяр, дIахо а фундаментальни тохкамаш доаржадар, Iилма — технически прогресса эггара лоархIамегIарчеи перспективнегIа долчеи лостамашта Iилмахой вIашагIтеха низи терком тIаяхийтар дIадех.

Вайна хьалхашка латта исторически лоархIаме декхар: Iилма — технически революцеиа карагIдаьннараш боахама социалистически система совленашца органически вIашагIтохар, воай, социализмана бакъахьара йола, Iилмеи производствои вIашагIтохара формаш шерагIа дегIайоалаяр.

Iилма — технически прогресса гIулакхаш деш, белгалдоаких докладчико, Iалама ресурсаш дас санна лораеш де деза из, фон хийи бIех ца деш, лаьтта дIадийнар хьувкъаргдоацача ца доаккхаш вIаштIехьдаккха деза.

ХьатIадоагIача шерашка промышленносте производства эффективность лакхъеш бу болх бе беза массехк керттерча лостамашка. Царех цаI ба материалаш кIезигагIа дIаяхийтар, бедали материалаши кхойир.

Производства эффективность лакхъяра балха кхыбола лоархIаме лостам ба къахьегама ресурсех кхи а рациональнегIа пайда эцар, дIабохийта къахьегам кIезигбар, эггара хьалхарча аргIана кулгашеи физически хала къахьегилга кIезигдара чотах а беш.

КхоалагIа лостам ба арахеца продукци дикка дикагIа, из декхар кхоачашделга Iалашдеш йола производстваш дегIаяхкарга хьежжа хилийтар.

Доклада тIа боккха теркам тIабахийтар производственни фондехи капитальни вложенеехи дикагIа пайда эцара дешашта.

Советски союза хIанз я, аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, Iалаьмате йоккха экономически потенциал, вай боахама эффективность дуккагIча даькъе тийша я цу потенциалах пайда эцарах, эггара хьалха болх беш йолча производственни фондех а эцаш. Царех пайда эцилга тоадар, фондоотдача лакхъяр, — вай промышленноста цу даькъе пятилетке цхьадола толамаш даьха дале а — эггара лоархIамерчарех цхьа декхар да.

Цунца дувзаденна цхьан деша — промышленни предприятешка сменностах кIезига пайда эцаш хилара теркам тIабахийта безам бар са. Цунах дийцар XXIII-ча съезде а КПСС ЦК дуккхача Пленумашка а, цхьабакъда гIулакх укхаза практически тоалуш дац, къаьстта машинаш еча.

Кхы цIенхашттагIа гIулакх де деза цу деша хьакъехьа, отта а яь, чакхьяккха еза оборудованех кхы а дикагIа пайда эцара гIулакхий комплекс, цу гIулакха легI ца болийташ тIахьожам лоаттабе беза предприятей партийни комитетий, парте горкомийи обкомийи оагIонгахьара.

Цо гIо дергда вай халкъа боахама эггара керттера, сагогатIарчарех цхьа проблема — капитальни гIишлош хьалъяра проблема кхоачашъяра.

Дунен тIа моллагIча а кхыча мехко ечул дуккагIа гIишлош ю вай материальни производства сфере хIанз. Бакъда из иштта дале а капитальни гIишлош хьалъяр кхоачамболаш лархIа йиш йолаш дац. Нагахьа санна проблема чулоацам лоацца бийнача, из латт Iалаьмате йоккхий средстваш дIа а йохийташ, царех хьакхоачар кхоачамхилал сиха хьахулаш ца хиларах, тIаккха из мадий воашка кхача дезачул кIезигагIа вайга кхоачаш хилар.

Укх тIеххьарча шерашка Централыни Комитетои СССР Министрий Советои къаьстта а массе оагIорахьа а анализ йир капитальни гIишлош хьалъяра даькъера гIулакхаш миштa латт хьожаш. ГIишлошъерий балха принцип ше хувцаш цхьадола соцамаш даьд. Бакъда капитальни гIишлош хьалъечара хьал овлангара хувцаргдолаш хIама де деза, геттара дукха хIама де деза халкъа боахама цу лоархIамерча сферацa ювзаеннача партийни организацеша, гIишлошъераша шоаш хIаьта а.

Шу хьалха КПСС ЦК, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-а, ВЛКСМ ЦК советски къахьегамхошка даьийтар производства резервех дикагIа пайда эцарахи халкъа боахаме рузкъан дуккагIа кхом барахи дола письмо. Дуккхача наха юкъе беча бoккхача балха ларде лаьцар из письмо, цо во йоацаш результаташ а елар. Бакъда ерригача резервех пайда эцар, рузкъан дуккагIа кхом бар, боахама доал ца деш, рузкъа доадеш хиларца ца доагIача из дIаахийтарца къовсам лоаттабар — из лоацача ханара камлани яц. Дувцар да партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша хIара денна, беча балха лоархIамерчарех болча цхьаи лостамах. Цу лостамера болх мамогга сихбе беза вай.

Кердача пятилетка декхараш толамца кхоачашдара Централыни Комитето белгалдаккханза даргдоацаш лерхI, аьлар дIахо нов. Л. И. Брежнева, вай кадраша экономически дешаца леладеча гIулакха тIехь цхьадола толамаш доахаргдолаш, Iомадаь дегIах денна цхьадараш хувцаргдолаш хIама дар.

Воашта тIалаттача хьалашка хьежжа, массаза а дукхалеи лоархIам бар хьалхарча моттиге лоаттаде дезаш эттадар гIулакх исторически иззал тоннаш болат, иззал мехкдаьтта, иззал ялат, иззал трактораш яла езаш. Бакъда, дукха вайна хIанз а лоархIаме я. ХIаьта из йиззагIа а хадданза а хьалйиза еза продукце дикалеи предприятей балха экономически хьакъехьарчеи хьоккхамашца.

Экономически политика кхоалагIдола керттера дош да, йоах дIахо докладчико, экономикана доал дара система эргаьякха тоаяр.

Социализма хьалашка централыни звено, халкъа боахама доал дара керттера моттиг — из планировани я. Эггара хьалхарча лоархIамера декхар а хиле дIаотт цул Iилмаи боарам дIахо а лакхбар. Планироване методаш эргаьяха тоаянза яргйоаца ха кхаьчай. Цо чIоагIлоло лувца еза общественни хьашташ кхы а нийса довзарца, вай экономически тороний Iилма прогнозаща, решеней тайп-тайпарча вариантий массе а оагIорахьара анализи махи барца, юкъарчал доацаши йIаьххача ханеи царех хьахуларашца. Из бехктокхамеи чолхане декхар кхоачашдара экономически планироване горизонташ дIашеръе еза.

Iилма цIенхаштта йIаьхий йаьй планироване теоретически арсенал, экономико-математически моделироване, системни анализа, кхыйола методаш а оттаяь. ШерагIа пайда эца беза цу методех. сихагIа хьае еза доал дара отраслеви автоматизированни системаш перспективе, информаци гулъерен цун обработка яреи пачхаьалкхеи юкъара автоматизированни система хьае езаш вай хилар хьалхашка а лоаттадеш.

Цул тIехьагIа новкъоста Л. И. Брежнева дика доашхаш дувц доал дара организационни структура эргаьякха тоае, экономически стимулаш лакхъе, боахама доал деча къахьегамхоша кхы а шерагIа дакъа лаца дезаш хилар. Цунца дувзаденна цо белгалдаьккхар госпланеи кхыча пачхаьалкхеи юкъарча органийи лоархIам а болх тоабелга а лакданза даргдоацаш хилар. Цар шоай теркам халкъа боахам дегIабоалабара керттерча проблемашта тIабохийтаргболаш из дара текущи гIулакхий дикка доккхача даькъах мукъа бовлийта беза уж. Министерствайи ведомствайи лоархIам а уж шоай лоIаме хилар а лакхдарах дола дош хьаэттад, цо а иштта дIадех цар функцеш цхьадолча даькъе нийсъяр.

Халкъа боахама доал делга эргадаьккха тоадара балха тIехь, аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, парте чIоагIа дIакхухь производствана воздействи яра, экономически рычагех пайда эцарца централыни органий директивни заданеш нийсатаръяра никъ. Уж рычагаш а — боахама расчет, маьхаш, боа-

(ДIахододар 4-ча оагIо тIа).

Новкъоста Л. И. Брежнева доклада дIахо додар

(ДIахододар. Долалур 2, 3 оагIош тIа).

ла, пайда, кредит, материальни поощрене формаш, я. кх. — оттаяь я производственни коллективаша, миллиона болча къахьегамхоша толамца болх бара, цар балха результатий лардагIа боагIа мах белга Iалашдара новкъостал дергдола ишттa дола — экономически хьалаш хьадара.

«Промышленноста доал делга тоадарах, планировани эргаяккхарах, промышленни производства экономически стимулировани лакхъярах» сентябрьски (1965 ш.) Пленума решенешка хьежжа цхьадола гIулакхаш даьд цу даькъе. ДIадахача шерий опыто ала йиш хулийт, экономически реформаш чакхъяха а йолаянь, парте нийса кхета дир этта хьал, халкъа боахама доал делга эргадаьккха тоадара тешаме никъ лаьцар, аьнна.

Боахама доал деча къахьегамхоша кхы а дукхагIа дакъа лацарах дола дош дувцаш, новкъоста Л. И. Брежнева аьлар: экономикана доал дара юкъе къахьегамхоша лоацаш доля дакъа аьлар дIахо докладчико, дазув оттадеш хила йиш яц къаьсттача производственни коллектива рамкашка боахама декхараш къоастадарца. Из гIулакх шерагIа де деза, экономикана вай партеи Советски правительстваи доал дара бола лоархIам теркал а беш. Цар политика — цунца экономически яр а — къахьегамхой овлангарча хьаштаца йоалаяь я. Из хьаю хоржаш йолча органашка къахьегамхой викалаша, йоккхий планаши решенеши ювцача юкъе дукхкхача наха шерра дакъа а лоацаш. Къахьегамхоша хьинаре дакъа лоац уж решенеш кхоачашъяра тIахьожам лоаттабеча юкъе а. Парте тIехьа тIайоагIача хана а дегIайоалаергья социалистически демократе уж ерригa формаш.

Экономически дегIаахара парте белгалъяьхача планий, халкъа вахара хьал тоадалара толам балар, юххера а, тийша да нахах. Болхлоша, ахархоша, интеллигенце, вай партийни, советски, профсоюзни, боахама кадраша сакхетамей тIагIерттаи къахьегарах латт коммунизм хьалъяра фронте керда коталомаш яхарах бола тешам.

III

СОВЕТСКИ ОБЩЕСТВО СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕГIААХАРИ ПАРТЕ ДЕКХАРАШИ

ДIадахача пхе шера Центральни Комитето дикка теркам тIабахийтар советски общество социально-политически культурни дегIаахара дешашта. Вай политически система дIахо а дегIайоларя дешаш, идеологе хьакъехьара дешаш оттадеши къостадеши. Центральни Комитето дицдалийтацар дерригача халкъа хьашташ санна, цун классайи социальни группайи хьашташ а бакъонца нийса лархIара уж вIаши таръяра наькъаца мара парте политика эшаш йола результаташ лург ца хилар.

Парте политика тIаерзаяь я болхлой класс, колхозни ахархой, интеллигенци гаргаозара новкъостал дара, городаи юртаи, хьаькъалцеи физически хьегача къин юкъера лоархIаме йола башхалонаш йоахаш — йоахаш дIаяхара. Из классаш йоаца коммунистически общество хьлъяра керттерчарех цхьа участок я.

Ерригa классаши социальни группаши вIаши гаргаяхар, советски халкъа моральнии политическии дика гIулакхаш доахкаргдолаш кхетам балар, цун социальни цхьоагIо чIоагIъяр вайцига хьахул болхлой класса социалистически хьашташи коммунистически идеалаши йолча марксистско-ленински идеологе ларда тIа.

Болхлой класс — из вай общества эгара дукхагIа нах юкъе бола класс я. Пятилетка шерашка болхлошта 8 миллион гаргга саг тIакхийттар. Болхлой класса мугIараш дикка хьалдизар совхозий болхлошца. Мехка къахьегаш болча нахах 55 процент совгIа дIалоац болхлоша. Болхлой класс общества керттера низ хиннаб, болаш а ба. Цун революционность, дисциплинированность, организованность хиларо лу цунна социалистически общественни отношеней системе керттера моттиг.

Цун юкъара культура, образованность, цун политически хьинар лакх ме лу чIоагIлу, коммунизм хьалъер хиларах тарра, болхлой класса керттера лоархIам. Болхлой класса культура лакхлуш хиларах тешавеш дувц, къаьстта аьлча, тIехьара яьча бахача наьха шин переписа даннеша. 1959 шера кIара эзар болхлочох 386 саг вар вайцига лакхереи юкъереи образовани йолаш, хIаьта хIанз — 550.

Парте тIехьа тIайоагIача хана а низ тIабохийтаргба вай общества вахара ерригача сферашка болхлой класса влияни лакхъяран чIоагIъяран, цун хьинарои инициативаи кхы а беркатегIа йола результаташ яхара.

Вай общества политически лард я болхлой классан ахархойи цхьоагIо. Парте политика, промышленность а юрта боахам а лакхбеш цо деча практически гIулакхаша из сийлахь-йоккха цхьоагIо дIахо а чIоагIъеча вигар.

Юрта боахама производительни низаш лакхдалар, юртбоахама къахьегамах деш - деш индустриальни къахьегама дакъа дар, юрта культура лакхъяр, юрта быт эргаяккхар — цу дерригане а ахархочун социальни куци психологии хувцарга вуг. Цун тIа-тIа дукхагIа хьахул болхлочун дараш царга вуг. Цун тIа-тIа дукхагIа хьахул болхлочун дараш санна дола гIулакхаш, белгалонаш. Юкъарчал доацаш машинашцеи механизмашцеи бувзабенна къахьегам бола колхозхой дукхагIа хул, лакхлу колхозни ахархой образованность. Сийлахь — боккха Даьхен тIом хьовча юххье юртарча къахьегамхоех берригаш а ялх процент нах мара бацар лакхереи юкъереи образовани йолаш. ХIаьта 1970 шу кхоачалуш яьча даннеех юрта бахача нахах аханел совгIа бараш юкъера е лакхера а школа чакхъяьккха бар.

Ховш мадарра, колхозхой кхоалагIча ерригсоюзни съездо тIайицар колхоза хьокхаме Устав. Ахархой хьашташ оттадеш йола колхозий союзни совети районашкара, областашкара, краяшкара, республикашкара колхозий советаши хержар. Цу дерригане а юрта вахара, колхозни демократи дегIайолаяра боккха лоархIам ба.

Бакъда, партена дика гу культура дегIайоалаяра, быт тоаяра кхы а дукхa де дезаш хьалхашка латтараш, къаьстта белгалдаккха деза — юрта гIишлош еча. Цу хьакъехьа хьалхашка латта гIулакхаш кIезига дац. Цхьабакъда цунца цхьана даь даьннечун лоархIам ца бе бахьан дац вай.

Вай обществе хиннача лоархIамерча социальни хувцамех да дIахо а болхлой класс, ахархой, интеллигенци вIаши гаргa гIорташ хилар. Из процесс тIа-тIа дукхагIа белгалйоалаш я.

Советски интеллигенцена ший декхар гу ший творчески хьинар халкъа гIулакха, коммунистически общество хьалъяра гIулакха дIадаларца.

Укх тIеххьарча шерашка Iилма — технически интеллигенци лакхъялара темпаш кхьйола ерригa социальни группаш лакхъялара темпел тIех я вайцига.

Из процесс законагIа йоагIаш я. Из мамогга Iилма-технически процесс сихъяра, халкъа культуреи образованности дIахо а лакхъяра тIаерзаьча парте политиках хьахинна результат я.

Вай интеллигенци, къаьстта Iилма-технически яр, хьалъюс геттара дукха болхлоехи ахархоехи болча нахах. Ший политике парте массаза лаьрхIа а лаьрхIад, лархIа а лоархI кагирхой, кхалнах, пенсионераш санна йолча йоккхача общественни группай хьашташ.

Социализмана карагIдаьннача доккхагIдарех цаI да ленински къамий политика, халкъаш цхьатарра бокъо йолаш хиларен цар доттагIлени политика парте практически кхоачашъяр.

Дукха ха йоацаш дуккхача вежарашха йолча республикаша белгалдаькккхар шоай шовзткъе итт шу дизар. Социалистически къамаш тоадалар, вай Даьхен дерригача халкъий кхотаенна цхьоагIо йицлургйоацаш хьахьоккхар дар из. ХьатадоагIача шера вай белгалдаккхa дезаргда Советски Социалистически республикай Союза 50 шу дизар. Вай пачхаьхалкхен исторе чухь СССР хьахилар ший политически лоархIамгеи социально-экономически тIехьа хьахиннарашкеи диллача геттара йоккха моттиг дIалоацаш да.

Парте тIехьатIайоагIача хана а чIоагIъергья Советски Социалистически Республикай Союз, социалистически къамаш тоадара ленински никь хадданза дIа а хьош, озаш — озаш уж гарга а озаш. Парте тIехьатIайоагIача хана а къахьегамхошта кхетам лургба социалистически интернационализма, национализми шовинизми, къам ше—шийца хьарчари кура — сонта далари моллагIча формегIа из дале а ловрг ца хилара уйлаша, дерригa къамаши народносташи чIоагIа лоархIаш хилара уйланца.

Социализм хьалъеча шерашка вай мехка хьахилар наьха керда исторически общность — советски халкъ. Цхьана къахьегаш, социализмана тIехьа къовсам лоаттабеш, из лораеш хиннача тIемашка хьахилар классаштеи социальни группаштеи, къамашта юкъера керда, гармоничнн гIулакхаш — доттагIлени вIаши гIулакхаш леладареи отношенеш. Вай нах кхотабенна ба марксистско-ленински идеологе, коммунистически обществa хьалъяра доккхача гIулакхий общностаца. Из бутув кхотадалар дуккхача къамех латтача халкъо хьахьокх ший къахьегамца, ше цхьа барт а болаш Коммунистически парте политика могаеш хиларца.

ТIеххьара пхи шу белгалдаьлар вай общество чIоагIъяра новкъа кхы а дIахьалхашка доларца. Вай тIехьа тIайоагIача хана а долла хIама дергда ерригача классайи социальни группайи хьашташ цаIаш хилар чIоагIдара, уж вIаши гаргаахар дегIадоаладара.

Докладчико дIахо дувц советски пачхаьалкхе чIоагIъярах, социалистически демократи дегIайолаярах. Отчетни хана парте, аьлар цо, дикка а геттара тайп-тайпара а болх баьб дIахо а социалистически пачхаьалкхе чIоагIъяран вай общества ерригa политически организаци эргаяьккха тоаяран. Цу балха керттерра лостам — коммунизм хьалъяра декхарашка хьежжа — хиннаб, ба а ба социалистически демократи дIахо а дегIайоалаяр. Социалистически пачхаьалкхен лард а цун демократически характер эгара йиззагIа шийна чухь йоалаер а, ховш махиллара, вайцига халкъа Iаьдала органаш — къахьегамхой депутатий Советаш я. Из Iалаьмате боккха низ ба. Тахан из ши миллион совгIа депутаташ ба. Цар доал ду ерригача вай юкъарча халкъа пачхаьалкхен гIулакхашта лохера лакхе кхаччалца. Царца цхьана ше кхо ца деш къахьегаш да шоай лоIамерча гIончай — Советашка болча 25 миллион активистий эскар.

Новкъоста Л. И. Брежнева дагадохийтар КПСС XXIII-ча съезда решенешка Советий лоархIам лакхбанза баргбоацаш хилар белгалдаккхар. Цо дийцар, дIадахача шерашка цу лостаме даьр, цо мел хьинаре хьалъайбир халкъа органий болх.

Парте боккха лоархIам бу советски законодательство эргаяьккха тоаяра. ДIаяхача хана теркам тIабахийтар халкъа унахцIено лоаелга тоадар, дезл чIоагIбар, дIахо а къахьегама гIулакхаш эргадаьха тоадар, Iалам лораделгеи Iалама рузкъех рационально пайда эцилгеи Iалашдар санна дола дешаш законодательни дIанийсдара. Цу дерригача дешай хьакъехьа миллионаш болча гражданаша дакъа а лоацаш дийцачул тIехьагIа СССР Лакхехьарча Советои союзни республикай Лакхехьарча Советашеи доагIаш дола законаш тIайицар. Нов. Л. И. Брежнева йоах лакхехьарча Советашкара денз поселкови Советашка кхаччалца депутатий статус, цар полномочеш, бокъонаш, хIаьта депутатий хьакъехьара гIулакхерча наьха декхараш къоастадергдола лаьрххIа закон оттаде ха кхаьчай.

Вайна хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдаро йиш хулийтаргья пачхаьалкхен аппаратаца нийса, лерттIа болх байта, йоах дIахо докладчико. Укхазара хьадоагIа доал дара аппаратагара лакха хьадехараш а. Укх тIеххьарча шерашка доал дара балха вай ханара средстваши методаши юкъейолаяро хьахулийт доал дара аппарат кхы а рационально ВIаштIехьъяккхара, из дарегIа хилийтара, цига болх бу нах кIезигбара эша хьалаш. Цу лостамера болхаш хIанзе а деш да, дIахо дерг а да.

Советски социалистически демократе системана юкъе лоархIаме моттиг дIалоац шоай балха юкъе хIанз миллионаш болча болхлоша, колхозхоша, гIулакхерча наха дакъа лоацача халкъа тIахьожама органаша. Парте тIехьатIайоагIача хана а йоакхо ергья дукхача наха вахаре хадданза массазаи пайданеи тIахьожам лоаттабара.

Социалистически строя лоархIамера башхало латт общества доал дара юкъе къахьегамхоша дакъа лоацилга вай мехка кхоачашду пачхаьалкхен органашка гIолла меттел дукхa нах юкъе болча къахьегамхой яьржача организацешка гIолла а, эгара хьалха профсоюзашкеи комсомолагеи гIолла а деш.

ХIанз вайцига профсоюзий 93 миллион член ва. Из я практически ерригa болхлой класс, ерригa къахьегама интеллигенци, юртарча къахьегамхой дукхa йола отрядаш.

Профсоюзаш социалистически демократе юкъарча системе, пачхаьалкхени общественни гIулакхашта доал дара къахьегамхой юкъе озача керттерчарех цхьа звено я.

Парте тIехьатIайоагIача хана а хадданза хьаллоацаргба дуккхача наьха эгара йоккхагIйола къахьегамхой организаци хиларах тарра профсоюзий болх. Йоакхо ергья доал дара школа, боахам лелабара школа, коммунизма школа ший лоархIам бизза а толамца а кхоачашбе царга йиш хилийтара.

Мехка общественно-политически вахаре лоархIаме моттиг лоац ший мугIараштa юкъе 28 миллион зIамга саги йоIи вIашагIтеха йолча ленински комсомола.

Парте це а доагIаш доккхал ду коммунизм хьалкъеча къонача нахах. Вай декхар да кердача тIехьенашта воай политически опыт, экономикеи культуреи хьаяра проблемаш кхоачашъяра, кагирхошта идейни кхетам балара опыт дIаялар, цар шоай даьй гIулакх, сийлахь-воккхача Ленина гIулакх мадоагIара дIахо дахьара мел эшар дар.

Отчетни хана Центральни Комитето, Советски правительства законность а правопорядок а чIоагIъяра, социалистически общежите законаши бокъонаши лелаяра уйланца гражданашта кхетам балара гIулакхаш дир. Милице, прокуратура, судий болх тоабаьб. Империализма подрывной болх дIахо беш латтача хьалашка боккха лоархIам болаш я пачхаьалкхен кхерамзлеи органаш. Отчетни хана уж чIоагIйир политически хинна баьннача наьха кадраща. Парте хадданза кхетам лу цу органий болхлошта ленински принципий уйланца, моастагIал долча элементех, империалистически разведкаша лехарех советски общество лорaяра тIехьа лоаттабеча къовсаме хадданза фийла хила дезара уйланца.

Новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаькккхар халкъо хьамел даьр тешшаме лораде дезаш хилар. Советски пачхаьалкхе чIоагIъяр — из да цун ТIема Низаш чIоагIдар, вай мехка обороноспособность мамогга лакхъяр. Сатем боацача дунен тIа вай мел дахача хана из декхар эгара а керттерадарех хургда! Халкъа лоIам кхоачаш беш. Коммунистически парте хадданза йоакхо ю мехка оборона чIоагIъяра. ТIема гIирс хьабара дешаш отчетни хана хадданза керттера теркам тIабохийташ хилар. Укх тIеххьарча шерашка даьча гIулакхаша йиш хилийтар ТIема Низий низ а тIом булургболаш хилар а дикка чIоагIде. Советски нах теша йиш йолаш ба, миччахьара воагIе а, тIавена моастагIа юхатохара дийнахь а бус а моллагIча а хана вай сий дола ТIема Низаш кийча хиларах. МоллагIча а агрессора дика хов, нагахьа санна ракетно-ядерни герзаца ше вай мехка тIавеча шийна хIалак хулаш хIама кхетаргхилар.

Новкъоста Л. И. Брежнева йоах демократе дешаш, ховш мадарра, социализма дуненеи капитализма дуненеи юкъе латтача идеологически политически къовсаме хIанз керте латт. Буржуазни идеологаша, ревизионисташа эхь ца хеташ дувц вайцига демократи яц, яхаш. Социализм «тоаяра», цунна «демократизаци яра» хьакъехьара массе тайпа «хьехамаш» ду цар вайна. Бакъда, ховш мадий, цар социализма йоакхо еш ца хилар. Цар безам бар вай буржуазни порядкашта юхатIадерзаде, цудухьа уж гIерт шоай буржуазни демократи, эксплуататорашта йола, халкъа хьашташта хийра йола демократи вайх йолла.

Даьсса, пайда эцаргбоаца гIулакх да из. Советски наьха я шоай демократи — социалистически демократи, шоай принципаш, из дегIайоалаяра шоай традицеш. Демократи вIалла йоацаш мо мара кортамукъал а вIалла яц.

Уж классови кхетамаш да. Иштта увттадаьд дош В. И. Ленина, иштта увттаду из тахан вай парте а. Социалистически демократе маIани чулоацами вайна гу мехка, общественни гIулакхашта доал дара юкъе тIа-тIа дукхагIа дукхача наха дакъа лоацаш хиларца. Общества ерригa политически система, къахьегамхой хадданза дегIауха инициатива коммунизм хьалъяра гIулакх дара оттаяь я вайцига. Иштта йола демократи вайна вахаре хиланза даргдоаца хIама, социалистически общественни отношенеш дегIаахаран чIоагIъяларан хиланза даргдоаца хьалаш да.

Парте хадданза йоакхо ю вай социалистически демократи массаза а дегIаахийтара, хIара сага шийх общественни гIулакх хьаштдола, из бахьан долаш шийгара доагIа бехктокхама дакъа лоаца граждании хетийтара. Парте тIехьатIайоагIача хана а хадданза дIакхухьаргба духхьала из никъ.

Отчетни хана парте баьча балха юкъе йоккха моттиг лаьцар, йоах дIахо докладчико, дIахо а идеологически балха ерригa формаш йоаржаяро, дуккхача наха политически кхетам балаpo, халкъа культурни боарам лакхбаро. Советски наьха морально-политически гIулакхаш хьахул вай вахара ерригача социалистически укладаца, обществе хулача гIулакхий берригача наькъаца, эгара хьалха парте, цун берригача организацеша цхьан хIамана тIаберзабаь, тIагIертта беча идейно-кхетама балхаца.

Парте беча берригача идейно-кхетама балха юкъе керттердар да дуккхача къахьегамхой коммунистически кхетам хьахилийтар, марксизма-ленинизма идеяшца царна кхетам балар. Бакъда эгара дикагIйола идеологи а реальни низ хинна дIаоттац, дуккхача наха дIа а ийца, цо уж хьинаре гIулакхаш дарга ца баьхача, хIара денна деча гIулакхий нормаш ца къоастайича. Парте беш болча идеологически балха юкъе эгара хьалхарчарех цхьан моттиге латт къахьегамца керда, коммунистически игIулакх хургдолаш советски наха кхетам баларо.

ТIехьарча шерашка вайцига лоархIам болаш болх баьб советски наха шоай Даьхенах, шоай халкъах, цунна карагIдаьннача сийлахь — доккхача гIулакхех курал еш хургболаш кхетам балара, шоай мехко дIаяхача ханашка леладаьча гIулакхий цар сий дергдолаш.

Общественни вахара массайолча звеньяшка, къахьегаме а вахаре а сага йоакхо елгеи сий делгеи дог цIена хулга, шийгара а кхычаргара а доагIар хьадехалга, хилар, вIаши тешар боккхача бехктокхамца тарделга бокъонца дола доттагIал чIоагIдара елга вIаштIехьдаккхара гIо дергдола гIулакхаш даь парте ЦК отчетни хана. Цхьан дешца аьлча тхо гIийртар вай мхка массава а дикагIа вахийта а болх байта а. Кхетадеш да цу балха итогаш моллагIча цифраша, статистически данненица хьахьокха йиш ца хилар. Бакъда хIара советски сага хетаргахьа, хоалу хургда вай парте, вай общества чура моральни хьал тоадалар. Вай дIахо а гIоргда цу наькъ тIа.

ДIахо докладчико дийцар образоване, Iилма, искусства дешаш.

КПСС XXIII съезда Директиваш тIа оттадаь декхар дар 1970 шу чакхлоаш керттерча даькъе кагирхошта юкъара юкъера образовани лулга чакхдаккха.

Де лийрхIар дизза чакхдаккха вайна мега дене а дикка гарга гIертар де лерхIачоа: хIанз вайцига бархI класс яьккхача дешархоех 80 процент гаргга бараш йизза юкъара образовани эцаш ба.

Халкъа образоване ерригa звеньяш дегIаяхкарах йизза кхоачашъяьй парте XXIII съезда лоархIамера вож директива; пхе шера мехка кийчваьв лакхереи юкъера специальни дешар дийша вор хI миллионал совгIа специалист.

Вай парте ший низ кхобац общественни естественни Iилмай ерригa фронт шеръяра.

Пхе шера мехка Iилман болхлой 1,4-за алсам баьмцаб, хIаьта хIанз 930 эзар гаргга саг а ва. Дега тоам а хулаш белгалдоах вай чIоагI лоархIам болча дуккхача отраслешка вай Iилмахоша дунен тIа хьалхара позицеш яьха хилар.

Коммунизм хьалъяра наькъ тIа вай общество дIа хьалха ме йод, йоахар дIахо докладчико, советски сага мировоззрени, цун нравственни тешам, духовни культура вIашагIкхетара бола литературан искусствaн лоархIам лакхлу. Цудухьа кхетадеш да вай литературан вай искусствaн идейни чулоацама, обществе цар лелаеча роля парте боккха теркам тIаахийталгеи тIаухийталгеи. Партийностах йолча ленински принципаца нийса а доагIаш воай декхар гора вайна художественни творчества дерригa тайпаш дегIаахар коммунизм хьалъяра халкъа юкъарча сийлахь доккхача гIулакха юкъе дакъа лацара тIахьожадар. Литературнии художественнии творчестве къаьстта моттиг дIалаьцар отчетни хана ленински тема. Революционни сийг боаллаш, ленинизма тешаме хилара пафос йоаллаш ленинах дола дукха романаш, пъесаш, кинофильмаш хьахилар. ЧIоагIа дега тоам хулаш да вай ерригача республикашка, СССР халкхий итташ метталла дуккхача къамий формай сердалонца литературеи искусствои дика дегIадоагIаш хилар.

Новкъоста Л. И. Брежнева белгалдир, советски искусства болхлоша тIехьарча шерашка дукхa гIулакхаш даьлга. Советски наьха коммунистически сакхетам хьалкхебара гIулакха юкъе цIенхаштта дакъа долча царна карагIдаьннарий боккха мах бу вай халкъо. ХIаьта а, ала йиш яц художественни творчества даькъе дерригa а лертIа да аьнна, къаьстта хьакхоллача произведеней дикалга диллача. Хетачоах, вай массане а бокъо я искусств болхлоша шоашкара а профессех болча шоай новкъосташкара а дукхагIа хьадергхиларга хьежа.

Иштта бIарг кIалара далийта йиш яц вай искусство дегIайоалаяра гIулакх чоалхане доахаш кхыча тайпара хIамаш хиналга а. Цхьабараш гIийртар таханарча советски бакъдолчун дукхa а тайпаш культ личности эшаеш парте баьча балхо кхы юха доагIаргдоацаш тIехьашка теттача проблемашка дахьа. Цхьаболча литератораштa юкъе лийнна вож хIама — из да парте хьаддаи принципиальнии критика яь дIаяхача ханара явленеш юха дийнъе гIертар, тIехьарча шерашка парте ший практически теоретически деятельноста юкъе дихьача кердачун, творчески долчун духьала дола хIама кхетадари уйлаши дIа ца йоахаш ийта гIертар. Ма дарра аьлча шийна оагIорахьа моттиг хилар партеи халкъои даь даьннача лоархIам боабе, таханарча вахара проблемаш тIара, парте конструктивни наькъ тIара а советски наьха хIама хьакхоллара гIулакхаш тIара а уйла яккха гIерташ.

Литературан искусстваи деятелаш идеологически къовсама бирсача участкай цхьане тIа ба. Партии халкъи машар беш а хинадац е машар бергболаш а дац моллагIча оагIорахьара уж гIерте вай идейни герз аьрхIде, вай байракх бIехье гIерташа. Нагахьа санна литератора советски бакъдар харцдойя, вай идеологически моастагIашта социализмана духьал къовсам лоаттабе гIо дойя, цунна доагIар цаI мара дац — общественни гоамал.

Белгалъяьча воча явленех вай дувцац уж кIезига - дукха а лоархIам болаш яьржа я аьнна. ЦК из дувц цу явленей хьакъехьарча парте гуччахьарча, принципиальни позице культура деятелашта дIадахача пхе шера шоаш дика къахьийгача советски летиратуреи искусствои дегIаяра генеральни лостам тIа кхы а чIоагIагIча, тешамацеи чIоагIленецеи къахьега гIо дергда аьнна.

Советски литературан искусствaи болхлой хьалкхебаьб коммунистически парте. Уж бах шоай халкъа гIулакхашцеи уйлашцеи. Цар творчески кхел социалистически Даьхен хьаштех къаста йиш йолаш яц.

Вай раьза да творчески лохачоа бизза теркам тIабахийта, хьакъалийи талантийи индувидуальность йизза хьаелла, социалистически реализма метода ларда тIа хьаеча формайи стилейи дуккха тайпаш хиларан уж дIаьхий хиларан. Партийни кулгалдара низ латт халкъа гIулакх дара башха дикача декхарах художник кхеве харах, коммунистически началаш тIа общество хувцара юкъе тешшамеи хьинареи дакъа лоацар цунах варах.

Саг хьалхевара доаккхачеи чоалханерчеи гIулакха юкъе, капитализма дуненца беча идеологически къовсаме парте низ бола инструмент я массови информацеи пропагандаи средстваш — газеташ, журналаш, телевидение, радио, информационни агентстваш.

Отчетни хана парте Центральни Комитето цкъа дийца Iийнадац информацеи пропагандаи средствай балха дешаш, цар балха дикали тIа-тIа дукхагIа баха нах цар чулоацалгеи тоаделга Iалашде гIерташ.

Вай печат, телевидени, радио, дукха балхаш деш я мехка чурча вахареи дунен халкъашта юкъерча гIулакхийи актуальни, советски наха бокъонца ха хьашт долаш йола проблемаш сихха дIайовзийтара, гIо ду коммунизм хьалъечара дикагIа йола опыт дIайовзийтара, классови моастагIий идеологически вылазкаш юхаетт. Газетий цкъара тираж вайцига 140 миллион, хIаьта журналий — 150 миллион экземпляр я. Къаьстта дегIаденад газеташтеи журналаштеи язлулга юрта. Из хIанз 107 миллион экземплярал дукхагIа да, пхи шу хьалха 65 миллион хиннача.

КПСС XXIII съезд хинначул тIехьагIа вайцига кепа техай юкъара тираж 6,5 миллиард экземлярал тIех йолча книжкаштеи брошюраштеи.

Идеологическии, пропагандистскии, агитмассовии болх из парте балха лоархIамереи бехктокхамереи гIулакх да. Укхаза кIезига даьдац. ХIаьта а ала деза вай хIанз а бизза тоам хинна дац цу даькъе лелача гIулакхех. Парте Центральни Комитето данза даргдоацаш лерхI вай берригa идеологически болх чIоагIбелга, хIаьта эгара хьаьлха коммунистически идеалашта, вай строительства къаьстта долча декхараштa пропаганда елга кхы а хьинар долаши де лерхIачун тIаерзаьи хилийтар.

Гаргарча хана парте пропагандистски агитационно-массовии балха керттерча моттигех цаI дIалаца еза вай съезда решеней чулоацам а цар лоархIам а кIоаргга къахьегамхошка дIабовзийтаро.

Эгара бIехагIа йолча приемехи низ болча технически средстваехи пайда а эцаш вай мехка духьал, социализма дуненна духьал империалистически пропаганда лаьгI ца болийташ идеолгически тIом ледабеча хана дах вай.

Пропагандистскии агитационно-массовии фронта вай болхлой декхар — цу идеологически тIагIертараштa ший хиннахьеи, хьаддаи, эффективнии духьале яр, бIаьш миллионаш болча наха юкъе социалистически обществах дола, вахара советски хьисапах, коммунизм хьалъярах дола бакъдар дахьар, хIаьта из тешавеш дIакхетаргволаш къаьгга де а деза. Советски Союзах долча бакъчун оаз хозаш хила еза ерригача континенташка.

IV

ПАРТИ ДЕГIААХАРИ ПАРТЕ ЧУРЧА ВАХАРА ЦХЬАДОЛА ДЕШАШИ

Парте беча балха юкъера керттердар да, йоах новкъоста Л. И. Брежнева, общество дегIаахара генеральни перспектива, нийса политически никъ къоастабари из кхоачашбара къахьегамхой вIаштIехьбахари. Вай дерригача вахаро тешал ду болхлой класса а берригача къахьегамхой а политически кулгалхочун роль КПСС сийленца кхочашъеш хилара, советски халкъ нийсача новкъа, ленински курсагIа кхувлаш хилара.

КПСС XXIII съездо, ленински организационни принципех ког гIортолга а еш, кердача хьалашка хьежжа уж дегIа а кхувлаш, хьадда а къоастам боллаш а йола установкаш еннапарте балха керттерча дешай хьакъехьа. Опыто бакъдаьд уж установкаш нийса а вахара низ болаш а хилар.

Отчетни юкъ белгала я парте мугIараш дIахо дегIаахарца, цун состав тоаяларца. ХIанз КПСС ва 14.455.321 саг, цар даькъе 13.810.089 парте член а 645.232 кандидат а волаш. Мехка бахача кхийнача нахах нийс процент ба коммунисташ. Партена юкъе ба болхлой — 40,1 процент, колхозхой — 15,1 гIулакхера нах — 44,8 процент.

XXIII съездал тIехьагIа КПСС хьайицав кхо миллион саг. Царех миллиони ялх бIаь эзари гаргга, е аханел дукхагIбараш, уж болхлой ба. Иштача гIулакхаца, парте социальни состава юкъе керттера моттиг болхлой классага хилийтара хьакъехьа йола съезда указани леррагIа кхоачашъеш я. Вай дIахо а хьоргба из никъ. из бизза вай партех доахкача гIулакхашка, советски обществерча болхлой класса моттигага а лоархIамга а хьежжа ба.

Цу дерригача шерашка вай парте, цун Центральни Комитето тIера ца йоалаш дIакхихьаб парте чура демократи дIахо дегIакхувлара, партийни вахара ленински нормаш меттахьа хилийтара, коммунистий хьинар лакхадара никъ.

Отчетни юкъагIа КПСС Центральни Комитета 16 Пленум хиннай Хан - ханахьа, кIиранна цкъазза ЦК Политбюро заседанеш яьй, цига дийцад парте чурча а арахьарча а политика эгара лоархIамегIа а актуальни а дола дешаш. ХIара кIирагIа яьй ЦК секретариата заседанеш, цун тIерко тIаахийтай керттерча даькъе кадраш хьахаржарaи де лаьрхIар кхоачаш миштa ду тоххамаи. Партийни комитеташа моттигашка а ханханахьа чакхйоах пленумаши бюро заседанеши, цар болх бу коллективни кулгалдара органаш шоаш ма хиллара.

Парте вахареи балхеи демократически принципаш къаьгга гучаяьлар тIеххьара отчетно - хоржамий компани чакхйоаккхаш а. Партийни собраней балха юкъе дакъа лаьцад коммунистех 90 процент совгIчар, пренешка къамаьлаш даьд 3 миллион совгIча саго. Собранеша, партийни конференцеша, союзни республикай компартей съездаша хьахьекхад ерригача партийни организацеша Централни Комитета чура а арахьара а политика йизза могаеши хьалкхоабаши хилар. Кхы тIа а дIагойтад вай ленински парте мугIараш болата цхьоагIо йолаши кхотаденнеи хилар.

Парторганизацей балха тIехь дIахо а дегIаера критикеи самокритикеи — кхоачамбоацараш нийсдар. гIулакх тоадара техха йола метод.

Парте чухьара демократи дегIайоалаяр партийни дисциплина чIоагIъярах дIакъоастаде йиш йоацаш да. Опыто бакъду парте низ, из гIулакх дулуш хилар дуккхача даькъе демократически централизма принцип хадданза а нийса а чакхъяккхарах тийша долга.

ХIанз вай партена хьалхашка эттад партдокументаш хувцара дош, цу хьакъехьа цхьайола уйлаш ювца безам ба са. ТIеххьара документаш хийцачул тIехьагIа 17 шу даьннад.

Шоашта лаьрхIа хинна ха яьккха даьннад партдокументаш. нийса хургда, нагахьа санна партийни документаш формально а доацаш вай лорхIаме организационно-политически гIулакх а лаьрхIа хувце. ГIулакх вIаштIехьдаккха деза партийни билеташ хувцаро дIахо а парти чIоагIъяра, коммунистий хьинари дисциплиней лакхъяра новкъостал дергдолаш.

Партбилета тIа Советски Союза Коммунистически парти хьаяьчуни баьччан — Владимир Ильич Ленина сурт хилар ловш коммунисташтa дезараш кхоачашде а мегаргдар.

Парте политика чакхйоаккхача, дIахо дувц докладчико, керттерча моттигех цаI дIалоац юххьанцарча партийни организацеша. Вай парте уж я 370 эзар совгIа — е XXIII съезд хилалехьарчул 45 эзар дукхагIа. Отчетни хана парте Центральни Комитета, союзни республикай Компартей ЦК-ай райкомаша, обкомаша даим йоакхо яьй цу керттерча партийни звеньяй ДIахо а чIоагIъе еза юххьанцарча парторганизацеша предприятейи учрежденейи балха ю влияни. Цунца дувзаденна теркалъе йоагIа коммунисташеи партийни комитеташеи КПСС Устава тIа оттаяьча администраце балха тIахьожам лоаттабара бокъонах йола положени цхьан кога тIа яккхар дехаш ухийта дуккха предложенеш. Дувцар да производственни парторганизацешта нийсса цу тайпара бокъо Iилматоххама институтий, дешара заведеней, культурно - просветительнии дарбани учрежденей юххьанцарча парторганизацешта ялар.

Центральнии моттигашкарчеи советски, боахама учреждений ведомствайи партийни организацей хьакъехьа аьлча, цар тIахьожам лоаттабе беза партеи правительстваи Директиваш кхоачашъяра аппарато беча балха.

Нов. Л. И. Брежнева дIахо белгалдаькккхар съезда кийчо еча хана коммунисташа парте ерригa звенош дIахо чIоагIъяра, балха юкъера кхоачамбоацараш дIадахара, парте чура болх толашагIча тайпара тоабара тIаерзаяь йола дукхa а предложенеш яь хилар.

Царех дикка доккха дакъа юкъарчал доацаш моттигашка кхоачашде дезаш да. ХIаьта цхьайола предложенеш парте юкъара гIулакхаш доахкаш а я, царга съезде хьажа а доагIар. Дуккхача новкъосташа бакъахьа лерхI КПСС аргIанара съездаш диъ шу массаза доал а ца гулъеш, пхи шу массаза доал гулъелга. Дош цу тайпара оттадар тхона хетаргахьа нийса да. КПСС съездаш пхи шу массаза дала чакхъяхаро партега йиш хулийтаргъяр хIара аргIанарча пхе шереи итогаш е а декхараш белгалде а — вайцига вIаштIехьъяьнначa халкъа боахама планаш увтаяра практикага хьежжа.

Союзни республикай компартей съездаш а иштта пхе шера цкъа гулъе йоах. Краевой, областной, окружной, городской, районни партийни конференцей хьакъехьадар аьлча, уж пхе шера чухьа съездашта юкъерча хана шозза чакхъяха, вешта аьлча, шишша-кхоккха шу массаза доал гулъе йиш яр. ГучоагIа иззамо ха юкъеювлийтилга оттадича бакъахьа да парткомаш йолча юххьанцарча парторганизацешка отчетно-хоржамий собранеши конференцеши чакхъяхара а. Ерригача юхейнсача юххьанцарчеи цеховойи парторганизацешка отчеташи хоржамаши хьалха а санна хIара шера чакхдаха доагIар.

Нагахьа санна уж предложенеш съезда делегаташа могайойя, уж КПСС Устава тIа дIачIоагIъе йиш я.

Вай кадрови политика, белгалдаькккхар цо, тIаерзаяьй къаьна кадраш йоакхо а еш лелаярца, цар опытахи знанеехи эгара ионагIча тайпара пайда ийбарца цхьана къона, перспективни болхлой хьалхабахара. Парте лаьцача политически наькъа, цун революционни традицей хиланза ца доала хьал да из.

Кадрай дисциплиней бехктокхами лакхбар — вай лоархIамегIча декхарех цаI да. Цу тIа а вай лерхIар яц кхерамца, гIожача администрировани методаща хулийта дисциплина. Нах бIубенна, инициатива йолаш хиларах боах цар, уж сов лоралуш, тешаме боацаш хулийт. Хьехаер я нах лакха сакхетами бехктокхами болаш хиларца хулаш йола дисциплина.

Дисциплина телхаеча, критиках выводаш ца еча, бакъахьа ца лелача нахах дар аьлча, цар хьакъехьа динза даргдоаца гIулакхаш де деза. Кулгалдара посташ вайцига цхьаннега а даим хургйолаш дIателаш яц. Социалистически дисциплина — из берригача общества членашта цаI йола, массане а хIаране а хиланза яргйоаца дисциплина я.

(ДIахододар 5-гIча оагIо тIа).

Новкъоста Л. И. Брежнева доклада тIехьара дакъа

(Йистедоалар. Долалур 2, 3, 4 оагIош тIа).

Новкъоста Л. И. Брежнева дIахо белгалдаьккхар парте, дIа-са ластар а доацаш, марксистско-ленински IилмагIа, хIанзарча ханарча эггара хьалха латтача, революционни IилмагIа кулгаллеш хилар, цо из дIахо дегIаккхувлара долла хIама деш хилар. Общественни вахаре хулаш долча гIулакхий, цун керттерча лостамий теоретически духтIаювларо партега йиш хулийт общественни процессий лелам хьалхе а бIаргаго, нийса политически никъ лувца, гIалаташи субъективни решенеши ца хилийта.

Ленинизм, йовх новкъоста Л. И. Брежнева, даим дийна, дегIаухa хьехам ма хиллара, парте идейни вахара юкъмоттиге, цун берригача революционно-хувцамаш дара балха лард хила а хиннай, йолаш а я, хург а я. В. И. Ленина идейни тIехьале за а зувш, парте ший лоархIамегIа дола декхар лерхI ленински уйлай, ленински методологе ларда тIа коммунизм хьалъяра актуальни проблемаш къестае ховлга.

ДIадахача шерашка дукхача хьале къоастам болашагIа йола цхьалхале яьй коммунизма материально-техническа база хьаяра наькъий.

Бокккха теркам тIаахийтаб коммунистически парте кулгалдара лоархIама хьакъехьара хьехам дIахо а дегIаккхувлара. КПСС принципиальни позици, партех бола марксистско-ленински хьехам цIена хилийтара цо лоаттабаь машар хургбоаца къовсам дунен халкъашта юкъерча лоархIаме хиннаб. вежарий партеша белгалдоахаш ма хиллара, коммунистийи миллионаш болча къахьегамхойи нийсача ориентацена гIо а деш.

Парте цIенхашттарча маIане лийрхIад вай пачхахьалкхен истори нийса объективни дашхар. Ира, е бокъо йола критика яьй партийни йоацча, классагIа йоацча позицешкара советски халкъа исторически наькъа мах бе, цун социалистически каталоний лоархIам кIезигбе гIерташ леладаьча къаьст-къаьстача гIулакхашта. Цунца цхьан ханна парте дIахьекхад вай общества вахаре укх тIеххьарча шерашка хинна доккхий дикала хувцамаш теркал ца ду догматически лерхIараш корга боацаш хилар.

ДIадахача шерий опыто тешиаме бакъдаьд личноста культ, хIаьта ишта субъективистски гIалаташ бахьан хинна гIулакхаш дIадахарах мехкарча юкъар политическ. эггара я хьалха идеологически ловттама беркат даьнна хилар. Вай тешаме хила а хиннад, долаш а да марксизма - ленинизма овлангарча принципашта, хIаьта идейни дешай хьакъехьа цхьанна а хана цхьаккхе а тайпара ка я тергьац.

КПСС кхыча доал деча коммунистически партешца цхьана дIахо а вIаштIехьдоахаш къестадаьд социализма дунен система дегIаахара принципиальни дешаш. Шо-шой опыт вIаший йовзийтарой юкъверзаярой йиш хилийтай социализм хьалъяра юкъарча закономерностий характеристика нийсагIа тоае я хьалъяь яьннача социализма керттера башхалонаш йиззагIа гучаяха а. Ше къаьстта бола теркам тIаберзабаьб экономически интеграце а вежарий мехкашен партешен цхьана къахьегаш хьалхашка vаттача кхыча дешай а принципаш вIаштIехьяхара.

Парте теоретически балха юкъе дикка лоархIаме моттиг дIалаьцай хIанзарча ханара капитализм дегIаахара юкъерча кердача гIулакхий, дунен социалистически доаца дакъа дегIаахара дунен социализма еча влияне наькъийи формайи тохкамо, цхьан даькъе Iилма - технически революце влияни а йолаш капиталистически экономике хулаш латта керда процессаш йовзаро.

Теоретически болх — вай юкъарча интернациональни, революционни декхара лоархIаме дакъа. Дунен аренерча капитализмаи социализмаи низашта юкъерча къовсамо, тайп-тайпара бола ревизионисташ революционни хьехама чулоацам боабе, социализми коммунизми хьалъяра практика харцъяккха гIертаро а санна, вайгара дIадех дIахо а теоре проблемашта, из творчески дегIаккхувлара чIоагIагIа уйла тIаухийтилга. Шоаш ца эшача яьннача моттиге къаьнара формулаш лелаяр, кердача проблемай гIулакх кердача тайпара леладе ца хар е ца лар — цу дерригне а гIулакха зе ду, кхы тIа а торонаш хулийт ревизионистски харцонах марксизм - ленинизм тарьялийта гIертилга дIадоаржадара. Вай теорени практикаяеи буржуазни ревизионистски тIагIертама ю критика тешам болийташ хилар Iалаьмате бокххача боараме чIоагIлу общественни Iилмаш, марксистско - ленински теори хьинарен творчески дегIаахарах цо шийна ког гIортолга еш хилча. Парте геттара доккхача маIане лерхI коммунисташ марксизма-ленинизма теори, общественни дегIаахара законаш тIагIертта карадерзадеш хилар, вахаре хулаш долча кердача гIулакхашка хьежжа лела, цар нийса мах бе нийса практически выводаш е ховш хилар. Коммунистий идейни чIоагIал партийни мугIараш къовсам лоатабулуш хилар лакхдара хилапза даргдоаца хьал да.

XXIII съездал тIехьагIара шераш, аьлар нов. Л. И. Брежнева юххера а, КПСС мугIараш дIахо а идейно - политически организационни кхотадалара, коммунисташ хьинаре хилар дегIаахара, дукххача халкъа нахацара парте бувзам чIоагIбалара шераш хинна Партеи дерригача советски халкъе хьаштаи цаIаш хиларо вай общество бохабулургбоаца низ болаш, хьашт долла халонаш дIайоахалургйолаш хулийт. Партея берригача къахьегамхойи хадаргйоаца цхьоагIо — цо йиш хулийт вайга бIубенна дIахалхаха, эггара чоалханегIа дола декхараш кхоачаиде. Вай парте шеддолчул боккхагIча маьхе лерхI къахьегамхой тешам, цунах дозал ду. Ма могга вай сийлахь - йоккха парти чIоагIъелга, халкъацара дукххача халкъа нахацара цун бувзамаш кIоаргделга цу тайпара васкет даьд вайга сийлахь - вокккача Ленина, — хIаьта вай цу ленински васкета тешаме а хургда!

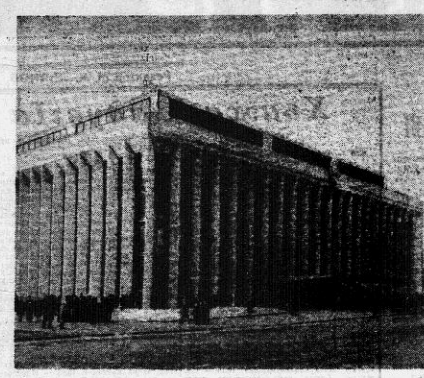
Вай планаш боккъаларча расчетий, мехка эшаидарий, ресурсий, торонии ларда тIа уvттаяь я. Кердача пятилетка хьакъехьарча Директивай проект ювцаро хьахьекхад парте, дерригача халкъо уж чIоагIгIа могаеш а хьалкхоабеш я хилар.

Уж планаш кхоачашъяв вай хIаране къахьегамах, вай вIаштIехьленахи дисциплинахи, гIулакх леладе харах, тIагIортамах тийша да. Хьалкхашка оттадаь декхараш кхоачашдара дукхха а бола халкъа нах оарцагIбоахилга, коммунизм хьалъяра ленински платформа тIа кхы а айхагIа деррига халкъ кхотаделга — ишта да парте, цун ерригача организацей керттера декхар.

Йохалургйоцаш я вай халкъа морально - политически цхьоагIо. Воай социалистически доттагIаццеи цхьоагIонахоицеи цхьан мугIарагIа долх вай. ЧIоагIлуш латт дерригача дунен революционни низашцара вай тIема цхьоагIо.

Вайна ховш да воаш кхоачашде мел гIертар вай кхоачашдергхилар, вай воашта хьалхашка уvттаду декхараш ка маьхала а йоалаш кхоачашдергхилар. Цунна бола тешам хила а хиннаб, болаш а ба, хург а ба советски халкъа творчески генин, цо ше юхакходеш ца хилар, тIера ца йоалаш ленински наькъагIа йодача ший Коммунистически партена гонахьа из кхотадеина хилар.

Новкъоста Л И. Брежнева докладага Iаламате боккхача теркамца ла а дийгIар, цкъа соцаяь ца Iеш дIаьхдаь, чIоагIа деттача тIоарашца из юха а сецайир.

Москва. Съездий Кремлевски Дворец. 30 марта укхаза болх бе йолаеннай Советски Союза Коммунистически парте XXIV съезд.

В. ЕГОРОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Укх деношка Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума аргIанара заседани хилар. Цига дийцар «Гражданий предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажара порядка хьакъехьара» 1968 шера 12 апреле арадаьнна РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указ Нохч - ГIалгIай АССР бытовой гIулакхаш дара Министерстве кхоачашдара леламах» а «Шаьла районе бераштa медицински гIулакхаш дара» а дола дешаш.

Хьалхарча дешах лаьца доклад йир республике бахача наха бытовой гIулакхаш дара министра нов. Г. И. Инаркаева. Республика Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьккхар, бахача наха бытовой гIулакхаш дара Министерство къахьегамхой письмошца беча балха уйла дукхагIа тIаухийташ хилар. Гражданий предложенешца, заявленешца, жалобашца дувзадена дешаш Министерства коллеге заседанешка дуац, къаьст-къаьстача предприятешка, производственни совещанешка, болхлойн коллективайн юкъарча собранешка къестаду.

Цунца цхьана Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьккхар, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутатий группа дакъа а лоацаш яьча проверка хьахьекхачох, бахача наха бытовой гIулакхаш дара Министерствац цунна карарча дукххача предприятешкеи гражданий письмошка хьожача хана законо яхар массаза а кхоачашдеш ца хилар. Царга хьажара ханаш телхаеш моттигаш я. Бытовой гIулакхаш деча дукххача предприятешка жалобийи предложенейи книжкаш дац, гражданаша дIачу а ухаш дIадувцарий учет лелаяц. Министерства кхоачам боллаш Iома а яц, вIашагIа а тохац письмошка оттаяь предложенеши замечанеши. Дукха жалобаш ух заказчикаши гIулакх эшаш баьхкараши теркал а бац, царна гIожа я ба яхаш, кхоачашдаьча балхех, заказех тIех мах боахаш хиларах.

Iалаьмате дукха жалобаши заявленеши хьаухийт газетий редакцеша, лакхе латтача партийни советски органаша.

Моттигаш я бахача наха бытовой гIулакхаш деча цхьаболча болхлоша шоай декхараш цIена кхоачаш ца деш, квитанцеш а доацаш заказаш кхоачашдеш, пачхьалкхен ахча дуаш.

Бахача наха бытовой гIулакхаш деча Министерства кхоачам боллаш тIахьожам лоаттабац жалобех лаьца яь решенеш кхоачашъяра, устни жалобайи заявленейи нийса учет яц Министерства аппарате. Леладеш дац Министерства кулгалхой моттигашка — районашка, нах бахача йоккхийча пункташка, предприятешка дIа а ухаш гражданаш тIайибелген жалобаш къестаелгеи.

Республика Лакхехьарча Совета Президиумо Нохч-ГIалгIай АССР бахача наха бытовой гIулакхаш дара Министерствана тIадиллар гражданий предложенешка заявленешка, жалобашка хьажара балха оттаяь порядок йизза кхоачашъяр Iалашделга. Къахьегамхой депутатий районни городской Советий исполкомашта а нитта тIадиллад бахача наха бытовой гIулакхаш дара Министерства организацешкеи предприятешкеи гражданий письмошка хьажара лоаттабу тIахьожам чIоагIбелга.

Шаьла районе бераштa медицински гIулакхаш дара хьалах лаьца доклад йир Шаьла райисполкома председатела нов. М. В. Баснакаева.

Цу дешах лаьца тIайийцача соцам тIа Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьккхар, къахьегамхой депутатий Шаьла районни, Аргуниски городской, къаьст - къаьстача юртий Советий исполкомаша бераштa медицински гIулакхаш дара деша уйла кIезига еш хилар.

Больницашкарча берий отделенешка менгеш, белье, пхьегIаш тоъаш, берий кхача къаьста бац, кхачанна дIахийцача ахчах бизза пайда эцац. Цхьайолу помещенеш лерттIа йIоахъеш яц, коммунальни паргIатонаш чуйоиццаш, тоае езаш я, санитарни гигиена дIадехараш телхадеш лелаю.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да бахача наха дарбан новкъостал дара, профилактически болх вIаштIехьбаккхара дакъе. Диспансерии земе кхоачамболлаш чулаьцадац бераш. Школашка лорани юкъера медицински болхлойш бац. Бераштa медицински гIулакхаш дара дахьe кхоачамбоацараш хилара бахьан лоархI къахьегамхой депутатий Шаьла районни Совета исполкомо бераштa деш дола медицински гIулакхаш тоадара йоагIаш йола йоакхо ца яр, балха тIа гIаьхха хьалаш вIаштIехьдахаран медицински болхлоша дIадеха коммунально-бытовой гIулакхаш кхоачашдаран хьалхара къахьегамхой депутатий городской юртийи Советий исполкомий, медицински учрежденей кулгалхой бехктокхам лакх ца бар, цу дешах лаьца тIайийца решенеш кхоачашъяра тIахьожам эсала лоаттабар, промышленни юртбоахамеи предприятеш, учрежденеш, организацеш, шерра общественность — массазара комиссеш, Советий депутаташ, къахьегамхой общественни самодеятельни организацеш цу гIулакха кхоачамболлаш юкъе ца озар.

ТIайийцача соцам тIа республика Лакхехьарча Совета Президиумо къахьегамхой депутатий районна Совета исполкомаш декхарйийла яьй дарбан учрежденей помещенеш хьалъяреи тоаярен планаш шоай хийнахьа, промышленни предприятеш, совхозаш, колхозаш, кхыйола организацеш цу гIулакха юкъе а озаш, кхоачашъяра хьалхара къахьегамхой депутатий городской юртийи Советий исполкомий бехктокхам лакхбе.

Цу заседане дийцар РСФСР-ен Нохч - ГIалгIай АССР-ен Лакхехьарча Советашка, къахьегамхой депутатий районни, городской, юртий, поселкай Советашка деча хоржамашта кийчо ярца дувзадена дешаш.

М. ГАНИЕВ,
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума организационни отдела инструктор.

Планал совгIа — миллион

КПСС XXIV съезда сийна яхье яьннача Грозненски хладокомбината коллективо укх шера хьалхарча квартала задани ханал хьалха кхоачашъяьй. Планал совгIа даьхенна енна продукци миллион сома маьха я. Яхье хьалха латт коммунисташ. Царех ба лудильщик Д. У. Бутаев, электромонтераш А. В. Иаотови Г. И. Матюшини, болхлой М. Н. Корниенко, П. М. Бородина. Коллективашта юкъе къаьстта дика къахьегарца белгалъяьннай чкъарий кийчдечи технологически цехий коллективаш. Съездо болх беча деношка планал совгIа эзараш сома маьха продукци арахеца лерхI комбината болхлоша.

В. АЛАЕВ.

БОЛХ ТОАБЕННАБ

Къахьегамхошца беча балха кердача формаехи методехи пайда а эцаш бу болх Урус-Мартана района культурно-просветительни учрежденей болхлоша. Хьалха латтача производственникий къахьегама толамаш, цар цIераш дIайовзийтара «Ленина орден лелаер», «Советски Союза гражданин ва» яхача а, кхыча темаех а тематически сайреташ, конференцеш, литературни диспуташ ю Гехинский, Iаьлхан-Юртарча, ГIойтIарча, районни культура ЦIеношка.

Дика болх барца белгалъяьннай цу юрташка художественни самодеятельноста, халхара, вокальни, музыкальни художественни дешара кружокаш.

Л. ЭЛЬЖУРКАЕВ.

ХЬИНАР АЙДЕННА

Парте аргIанарча XXIV-ча съезда накъабоагIаш дика къахьегама толамаш даьхад МалгIа-бика районерча «Ингушский» совхоза къахьегамхоша.

Съезда сийна тIайийна декхараш кхоачаш а деш, фермай болхлоша хIанзалехьа пачхахьалкхенга дехкад 123,5 тонн дулхи 290 тонн шуреи. Из планагIа лаьрхIачул дикка дукхагIа да. Планал совгIа шура йохкаш ба хIана совхоза хьайбаш леладераш.

Гурахь дIадийначa дерригача ялташта подкормка яьй, планагIа лаьрхIачул дукхагIа моттигера удобренеш тайсай совхоза хIана кхашта макха бокхаш ба механизатораш.

ТХА СОВГIАТ

«Грознефтехимзаводы» объединенеи Грозненски Iилма-тохкама институтеи дика къахьегама толамаш даьхад. Института коллективо кийчдаь бокххача маьхера керда хIама юкъедихьад объединене предприятешка. Тохкам беча из кердадар юкъедахьар бахьан дол лаш цхьан установка итт бетта лаьрхIачул совгIа эзараш тоннаш бензии арахеца вIаштIехьдаьннад. ХIаьта кхоаь катализатор дукха тоннаш я.

Г. ПАЛЬЧИКОВ,
«Грознефтехимзаводы» объединене начальник.

А. ДОРОГОЧИНСКИЙ,
ГрозНИИ директор.

КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

Советски экономикана Iилман наькъаца кIоаргга анализ яра ларда тIа, из дегIаахара хIанзара боарами Iилма - технически прогресса карагIдаьннараши теркал а деш, оттаяь КПСС XXIV-ча съезда Директивай проект Iалаьмате боккха пачхахьалкхени политически лоархIам болаш документ да.

Директивашка хьежжа хадданза общественни производство лакхъяра, юртбоахама производство дегIаккхувлара, халкъо леладу товараш дукхагIа арахецара, гIулакхаш дара сфера дегIайовлаяра ларда тIа керда, дикка айбергба халкъа вахара боарам.

Декхар оттаду бахача наха деш дола бытовой гIулакхаш дикка тоаде, къахьегамхоша дIадехаш дола массе тайпара гIулакхаш диззагIа кхоачашделга Iалашде, бахача наха дикагIеи культура лакха йолаши гIулакх де, заказаш кхоачашдара ханаш лоацъе, бытовой гIулкхаш делга доккха механизированни дакъа хиларах тарра, быта служба предприятей сеть шеръярен хIанзарча машинашца, механизмашца, оборудованеца уж кийчъярен. ларда тIа дегIаккхувла Бытовой гIулакхаш дара боарам пхе шера мохк бIарчча хьанийцача 2-ззачул кIезигагIа боацаш лакхбе, хIаьта юрташка — 2,8-зза.

ТIаккха, Нохч - ГIалгIай АССР бытовой гIулакхаш дара Министерства предприятей коллективаш кийчайий селлара доккхеи бехктокхамеи декхар кхоачашдара?

ДIаяха пятилетка мишта чакхъяьккхар вай республикерча бахача наха бытовой гIулакхаш деча болхлоша?

Бахача наха бытовой гIулакхаш дара пхе шера план 28304 эзар сома боараме ханал хьалха, 1970 шера 26 ноябре кхоачашъяьй, планал совгIа даьд 665 эзар сома маьха гIулакхаш.

1965 шерацa нийсбича республике бахача наха бытовой гIулакхаш дара боарам, 2,4-зза лакхбеннаб, хIаьта юрташка бахача наха гIулакхаш дара боарам — 3,6-зза. Пхе шера 3,5 млн. сома маьха дукхагIа даьд бытовой гIулакхаш.

Дукха а дукхагIа хиннад тайп-тайпара деш дола гIулакхаш, вешта аьлча цар ассортимент. 1965 шера тха предприятеша 146 тайпара гIулакхаш даьд бахача наха, хIаьта хIанз 400 тайпара ду уж. Бахача наха деча бытовой гIулакхий хьалхагIа хиланза дола керда тайпаши формаши юкъейоалаьй. Царна юкъе: цIагIа лелаеча холодильникий хладоагрегаташ юха меттаоттаяр, тайп - тайпара музыкальни инструменташ тоаяри нийсъяри, ийнашта циклевка яр пишкаш йоагаеш дIоахдеш хинна цIенош хица дIоахдергдолаш кийчдар, чурташ хьадари дIадогIари, цветной фотографи, пленкана кIал фотоизделеш кийчъяр, заказчикаша дIадеха гIулакхаш цар цIагIа дIачу а ухаш кхоачашдар. Мастерскеш йоацача моттигашка дIа а ухаш ду бахача наьха гIулакхаш, дукхха кхыдараш.

815 ательe, мастерской, приемни прокатни пункташ я республике болх беш. вешта аьлча 125 тIакхийттай уж.

Тоьал дукха ахча хьожадаьд бахача наха бытовой гIулакхаш ду керда, хIанзара предприятеш хьалъяра.

1966 — 1970 шерашка быта служба керда предприятеш хьалъяра дIадахийтад 3,5 млн. сом, хIаьта керда хьалъьячеи болх бе йолаялийтачеи предприятей шера 1800 эзар сома маьха гIулакхаш де низ кхоач.

1971 шера — кердача пятилетка хьалхарча шера оаха тIайийцача пачхахьалкхен плана тIа оттадаьд бытовой гIулакхаш дара боарам 1970 шерарчул 16,8 процент лакхбе. Цу темпаша Iалашду бытовой гIулакхаш дара боарам нийсагIа пятилетка чакхйоалаш 2,2-зза, юрташка 2,8-зза лакхбелга, хIаьта из парте XXIV-ча съезда Директивай проекта тIарча цифрашка лаьрхIача тайпара а ба.

Цхьабакъда, нагахьа санна вай республике бытовой гIулакхаш дара боарам мехка юкъерча хьокхамел дикка лохагIа хилар теркалдича, цу тайпара дегIаахара темпаш Нохч - ГIалгIайченна кхоачам беш яц, къаьстта а бахача наха бытовой гIулакхаш деш ерригаш а 300 точка мара йоацача юрташка.

Белгалдаккха деза, быта ЦIеноши комплексни приемни пункташи шерра хьалъяра хьакъехьа КПСС обкомои республика Министрий Советои 1967 шера 15 декабре баь соцам колхозацеи совхозашеи лоадама кхоачашбеш ца хилар. Бытовой гIулакхаш ду предприятеш хьаелла яла езаш хиннача 83 помещенена метте хIанз укх сахьата цар хьакъоастаяьо 25 мара яц. Из бахьан долаш вай республикерча дукхагIа йолча нах бахача пункташка хьа ца еллаш йисай кога гIирсаш, барзкъаш, сахьаташ, чоалхане бытовой техника тоаю пункташи мастерскеши. Массови профессеш йола болхлой моттигашка бахача наха юкъера кийчбац быта служба болх бара.

Иззамоrг ала доагIа заданегIа 57 помещени яла езача метте 15 помещени мара хьал ца яьча е мукъа ца яьккхача промышленни предприятеех а. Цу даькъе цхьаккха хIама даьдац «Грозэнерго» управлене, машинаькъа Грозненски отделене, «Пищемаш», «Электроинструмент», «Трансмаш», «ГАРО» заводаш, «ГрозНИИ», «СевКавНИИ» «Гипрогрознефть», «Гипросельхозпроект» институташа, кхычар.

Республике къаьстта а юрташка бахача наха деш дола гIулакхаш тоадар дукха, юххера а, Iалашданза даргдац парте обкома бюроси Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Советои оттаяь заданеш кхоачашъелга.

Кердача, бахача наха бытовой гIулакхаш деча Министерства предприятешта шера капитальни гIирсаш хьалдеш дале а, быта хIанзара производственно - технически база хьалъелга тхона тахан керттера проблема я, хIаьта из кхоачашъяра дIахо кхы а хьинарегIа болх бергба Министерства. Кхы цул кIезигагIча лоархIаме доацаш, шоллагIа керттера декхар да тхона предприятешка болх беш массови профессеш йола квалифицированни болхлой хулийтилга, шоашта тIадиллача гIулакхна хьалхара бехктокхам хеташ лакха культура йолаши хьинар долаш бола, грамотни кулгалхойи инженерно - технически болхлойи балхаш тIа нийсбелга. Тха керттера уж шин декхар кхоачашдара партийни советски органашкара новкъостал эш тхона, тIаккха цунах ког гIортолга а еш. Министерствай предприятей коллективашеи быта служба кхы а лакхагIча боарам тIа йоаккхаш, шеко йоацаш, айсгьяв республике.

Дукха эзараш болча болхлоех латта Министерства предприятей коллективаш КПСС XXIV-ча съезда даха доагIача тайпара накъадахар духьа лелаеча социалистически яхья юкъе яхай.

Предприятей ерригача коллективашка чIоагIа ювцаши кIоаргга Iомаеши я съезда Директивай проект. Бытовикаша дизза къоабалду 9-ча пятилетке парте хьалхашка оттадаь декхараш.

Б. КАЩЕНЦЕВ,
Нохч - ГIалгIай АССР бытовой гIулакхаш дара министра заместитель.

ПИСЬМО КЕПАТЕХА ДЕЦЕ А

Октябра 40 шу совхоза жа Iуша редакцега коллективни письмо яздаьдар наIартIа гIолла хьалтIех а яьккха электрически ток хьал а йихьай, хIаьта жа чудоахкача помещенешка хьачуюллаш а яц аьнна. ХIаьта, цу гIулакхага хьажа а де дезар де а аьнна шоашка дIадахьийтача цу письмона редакцега укх тайпара жоп дайтад Наьсарен юртбоахама управлене начальника нов. Сагова:

Укх шера 12 январе оаш хьаяьйтача» Маца тоалургда гIулакхаш» аьнна корта а болаш йолча жаIуша язъяьча жалоба тIа дийнараш дерригаш а бакъхиннад. хIаьта хIанз фермаш электрически свет дIачу а йилла дампаш йоагаш я.

БОАХАМИЙ ЭКОНОМИКА ЛАКХЪЯРА

Йоккхача терконца Iомаю тха района юртбоахама къахьегамхоша КПСС XXIV-ча съезда Директивай проект. Из лоархIаме документ Iомаданза е Iома ца деш цхьаккха коллектив, цхьаккха болхло вац. Бехктокхаме декхараш да вай парте кердача пятилетке юрташкарча къахьегамхошта хьалхашка оттадаьраш. ДIаяхача пятилеткечул 20—22 процент дукхагIа лаьттанцарен хьайбашкарен продукташ яха еза 1971—1975 шерашка. Цунга хьежжа партеи правительстваи йоакхо ю дIадахача шерашкачул колхозаш, совхозаш дукхха дукхагIа а дикагIа а йолча тайп-тайпарча техникаца, удобренешца, кхы чел эшарашца Iалашъяра.

ДIадахача юбилейни шера цхьадола толамаш даьхар тха района боахамаша. Ерригa района хьанийцача 240 эзар сома маьха пайда бир. Кхыча боахамел дикагIа хьокхамаш даьхар «Октябрэ 40 шу» яхача колхоза къахьегамхоша, 206 эзар сом пайда а беш чакхдаьккхар цар шу. Дикка гIехкхоачашйир пачхьалкхенга ялат, дуга, гидуаргаш, шекара свекла, шура, дулх дохкара план. Бакъда, цу тайпара толамаш даьха дале а цхьадола кхоачамбоацараш а нийсделар цар балхаца. Масала, планал лакхагIа хилар кхашкарча а хьайбай а продуктай единицага дIададар. Кердача пятилетке боахама хьалхашка латта керттера декхар—продукцега дIадодар чухьиахьдаккхар. доакъара лаьрхIа дIаювча культурай, къаьстта силоса лаьрхIача хьажкIийи люцернай хIара гектара тIара чуэца хьувкъам лакхбар да, хIана аьлча цунга хьежжа мара чухьиахьдаккха йиш яц хьайбай продукцега дIадодар а.

Белгалъяккха безам боагIа «Гудермесский» совхоз а. Iалама хьаляша кхыча боахамаштачул дукхагIа зе даьдоллаше (780 гектара гIара кIа дайра совхоза) 7 эзар сом пайда а беш чакхдаьккхар дIадаха шу цу боахама къахьегамхоша. Дикка гIехкхоачашйир пачхахьалкхенга ялат, дуга дохкара план. Бакъда, ерригача тоонех бизза пайда ца эцар бахьан долаш дукха гIалаташ а дийлар. Даьхенга дулх, шура, свекла йохкара планаш кхоачашъянзар. Доакъара дIайийнача культурай хьувкъам а планагIа лаьрхIачул лохагIа хилар, цудухьа царга дIадахар а лакха да.

ДIадахача шера шоаш лаьгIалаташ кхы ца дувлийта резерваех дикагIа пайда эца, гIулакхаш тоаде лаьрхIад «Гудермесский» совхоза къахьегамхоша. Хиш дехкача лаьтташта дикагIа гIулакх дарца цу лаьтта хIара гектара тIаря 2—3 центнер дукхагIа ялаташ чуда, доакъара дIайийнача культурай хьувкъам агротехниках дукха пайда эцарца планагIа лаьрхIачул 2 центнер лакх а баь. тоъаргдолча боарамах хьайбашта тайп-тайпарен дикеи доакъараш Iалашде, ишта кхы дола гIулакхаш кхоачашде лаьрхIад совхоза къахьегамхоша.

Района боахамашта юкъе эггара-дукхагIа кхоачамбоацараш нийсделар «Дружба» совхозе. Шера юкъе даь гIалаташ дага а дувцаш, дIахо йодача хана боахама производства гIулакх тоаде доагIар цар, бакъда хIама хувцадаланзар. Цулухьа 118 эзар сома маьха зе хилар боахама.

Района боахамий экономика лакхъяра шоаш белгалдаь гIулакхаш кхоачашдеш ба хIанз тха юрташкара къахьегамхой. ДикагIа хьувкъаш йола культураш дукхагIа дIаера духьа дIадувш долча лаьттай структура шерра шера дIаюв баьцаш кIезиг а еш дуга планагIа лаьрхIачул 370 гектар дукхагIа дувргда укх шера. ХIаьта ялатийна лаьрхIа дIаювча хьажкIашеи люцернаи деррига дIадувш долча лаьттах пхелагIа дакъа дIалоацаргда 1972 шера. Боахамий экономика лакхъяра, наха бе болх хилийтара тха районе дика хьувкъаш бола хохаш, тхьамка, комсаш дукхагIа кхее лаьрхIад. Укх цхьан-шин шера 200 гектар дукхагIа хургда хиш дехка лаьтташ а.

Йоккхача терконца, вIаштIехьбаьккхаб укх шера дуга кхедеча «Степной» совхоза болхлой къахьегам а. Механизаторий ерригa звеньяш вIашагIъехкай, царех хIаране доале дIаеннай техника, лаьтташ. Звеньяша шоай низашца тоа а яь кийчъяьй дукхагIа йола дуга чуэца комбайнаш. Совхоза укх шера кхее лерхI 10 эзар боабашка кIориг, царна лаьрхIа помещенеш кийчъяьй. Района деррига боахамаш бIаьстан балхашта кийча да. Ялаташ дIаде деза кхаш ханнахьа аьха, тоадаь да, техника, тIехьатосса инвентарь хьогге а ремонт а яь кийчъяьй. 5550 гектара тIарча гурахь дIадийнача ялаташта подкормка яь яьннай, хIаьта вокхар тIа гурахь ялаташ дIадувшшехь тессаяр минеральни удобренеш.

Парте XXIV-ча съезда Директивай проект ювцаш гучаяьха резерваш а, хьалхашка оттадаь декхараш а тха боахамий дерригача доакъошкарча къахьегамхоша шоаш дийна а дийна кхоачашде лаьрхIа да.

В. КОПАЕВ,
Гудермесски района юртбоахама производственни управлене керттера агроном.

ПАРТЕ ЛЕРХIАР — ХАЛКЪА ДАГАРДАР

Шоай беррига теркам тIабахийта парте XXIV съезда материалашка радио гIолла ладувгIаши газеташ тIара ешаши ба республика фабрикайи заводийи болхлой, колхозийи совхозийи къахьегамхой. Мехка а республике а хиннача лоархIамеча событега цу сахьате ладувгIа йиш йолаш ба хIанз нах бахача моттигашта гаьна къахьегаш бола хьайбаш леладераш а.

СУРТА ТIА: Шелковской района Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча «Путь к коммунизму» яхача колхозе хьалха латтача вокххагIволча жа Iуй Ибакова Iаддала бригада членаш КПСС XXIV съезде Л. И. Брежнева яьча докладага ладувгIаш ба.

С. Хакиева сурт.

Кхы а дикагIа къахьегаргда

Тахан кхоалагIа ди мара дац КПСС XXIV съезд болх бе йолаенна. Хьалхарча дийнахь радио гIолдеи, хIаьта хIанз газеташ тIарен съезда материалаш ешаш да тхо. Къаьстта чIоагIа теркам тIаозаш я КПСС XXIV съезде КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева яь доклад. Хоадамболаш анализ яьй цу тIа Коммунистически парте кулгалца советски халкъо дIаяхача пятилеткагIа ший экономика а культура дегIайоалаеча даьхача толамашта, дIахо йодача хана кхоачашде деза гIулакхаш белгалдаьд. КПСС XXIII съезд хиннача хана денз йоккхий эргалонаш хиннай тха боахама къахьегамхой вахаре а — чIоагIъеннай боахама экономика, тоаденнад наьха вахар. Цудухьа тхо шек дац нислагIча пятилетка программа а парте тешшаме кхоачашъергхиларах. Тха даггара я парте пханаш, уж кхоачашъяра тхоай хьинар кхо а дергдац оаха.

В. КАЛИСТОВА,
«Наурский» яхача совхоза комсий бригада бригадир.

ПАРТЕНА, ХАЛКЪА — ТХА ТВОРЧЕСТВО

Итт шу хьалхагIа делегат йолаш хилар со коммунистически парте XXII-ча съезде. Из яр вай мехка коммунистически общество хьалъе лаьрхIа йола парте Программа тIаийца съезд. Цу хана денз доккхий хувцамаш хиннад советски наьха вахаре. Цун уйла ца еш, уж деррига хувцамаш дага ца дохаш Iелац дIахо йодача хана Советски паччахьалкхенна, хьалхашка латта Iалаьмате доккхий дехкараш белгалдергдола парте аргIанара XXIV съезд болх беш йолча деношка.

Къаьстта хоалу вай республике хинна хувцамаш. Белгалдаьча наькъашка хьежжа дегIаенай промышленность, юрта боахам, литература, искусство. Тхо, литератораш, тхоай хIара деннарча къахьегамца дувзаденна да парте ший кхел ювзача коммунизм хьалъеш волча вай ханарча сагаца, цун гIулакхашца. Тха декхар да вай ханарча наьха проблемаш хьее, уж такха, царех язде. Цу хьакъехьа дукха болх баьб вай республика писателаша. Нагахьа санна итт шу хьалха вайнаьха литературана юкъе цаI мара роман хиннадеце, хIанз иттанел совгIа да уж. Массанена а довзаш, дезаш дола романаш шерагара шерага кхы а дукхагIа хургда.

Доккха хувцамаш хиннад цу хана денз къонача писателий творчестве а. Лакхьеннай цар художественни говзал, таханарча вахарера ирагIа йола проблемаш гIеттаю цар шоай творчестве.

Уж еррига эргалонаш хоалу сона съезд болх беш йолча укх деношка, дагадох парте ткъаь шоллагIча съезда балха дакъа лоацаш се хиннача хана съездий Кремлевски Двореце бIаргадайнар, хезар. КIоаргга тешаш я со съезда белгалдергдолча наькъаша вай республика яздархой организаценга хьалхашка латта декхараш кхоачашде низ лургхиларах.

Партена долче вай ханарча сага, хетаьб я хург а я тха дикагIа йола произведенеш.

Р. АХМАТОВА,
Нохч - ГIалгIай писателий союза председатель.

БОККХА КХАЪ ХИННАБ

Укх деношка Грозненски химически комбината коллективана боккха кхаъ хилар. Цо арахецача ацетона дикала знак елар СССР Министрий Совета стандартий паччахьалихен комитето. Къаьстта цу хоамах кхаъ хилар ацетона арахецача цеха коллективана. КПСС XXIV съезд хьаелла ди хьатIакхачалехьа ацетона дикала знак яккха социалистически декхараш тIаийцадар химикаша. Цар шоаш лийрхIар кхоачашдаьд. Ерригача комбината коллектив, центральни лаборатора инженераша — тохкамаш дераша, ацетон арахецача цеха болхлоша дукхьеча шерашка къахьийгад из толам баккха гIерташ, дукха организационно - технически мероприятеш чакхъяьхай. ХIанз дунен дикагIйолча стандарташта юкъедахад цига арахеца ацетон. Кхыча мехкашка арахецачул дикагIа да вай комбинате арахеца ацетон, хIана аьлча цунца я керттера продукци 99,7 процент.

КПСС XXIV-ча съезда болх беча укх денош къаьстта хьинар айденна къахьег цеха болхлоша. Съезда сийна къахьегама вахте а этта цхьа смена дIаяхийтац цар сменни нормаш 105—110 процент кхоачаш ца ещ. Белгалбаьна дика къахьег аппаратчицаша Л. Мингалеевас, А. Поторевас, Ю. Смонотинас, Н. Тишенкос, Г. Лукашовас, кхычар. Яр шу чакхдоалача хана фенола а дикала знак хьожаейта лерхI цар.

Н. ЛЫКОВА.

Съезда рапорт лу республика кагирхоша

Самардийнахь Грозне Ленина цIерагIча майда тIа КПСС XXIV съезда рапорт луш бар республика комсомольцаш.

Митинг хьайийллача ВЛКСМ Нохч - ГIалгIай обкома хьалхарча секретара П. Громова лоацца дийцар съезда накъабоагIаш комсомольцаштеи кагирхоштеи карагIдийнача дикача гIулакхех.

— Тахан, парте съезд болх бе йолаеннача дийнахь вайх хIарвар чIоагIа дог гIоздаьнна ва — аьлар цо. — Цу съезда сийна лоаттаьйча яхье 4560 комсомольцои кагирхочои «коммунистически къахьегама ударник» яха цIи яьккхай. Толамашца укх дента кхачара тIийца хинна лакха социалистически декхараш республика кагирхоша ханал хьалха кхоачашдарах КПСС XXIV съезага тахан рапорт лу вай. ХIаьта съезд хьайийллача таханарча дийнахь Нохч - ГIалгIайчен комсомольцашеи кагирхошеи алхха шоаш кхоаь материалаш мара дIа ца йохийташ къахьийтад. Дийнахьара задани 130—150 процент кхоачашъяьй.

Дикача толамашца накъаьнхкай парте съезда Заводской района предприятей къона коллективаш. Царех лаьца гIулакх дийцар укхаза цу районерча производственно-товарни контора наливщица Блинкова Раисас. Района ерригача предприятеша шоаш тIаийцача декхараш ханал хьалха кхоачашдар белгалдаьккхар цо.

Иштта къамаьлаш дир митинге Нохч-ГIалгIай пединститута ВЛКСМ комитета секретара Г. Эльмурзаева, «Старогрознефть» оператора В. Арканюка, Грозненски локомотивни депо машиниста гIонча М. Дудаева.

Республика кагирхой гIулакхаш даькъал а дувцаш уж кхы а дикагIа къахьегарги дешараи тIахьехаш къамаьл дир укхаза КПСС Грозненски горкомеи горисполкомеи цIерагIа парте Грозненски горкома секретара С. О. Зоева.

КПСС XXIV съезда Президиума цIерагIа парте хьалхашка увттаду декхараш шоаш кхоачашдергхилара тешшаме дош луш телеграмма яхьийтар республика кагирхоша.

Митинге дакъа лоацаш вар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретарь Х. Х. Боков.

С. МАЙСИГОВ.

Ялаташ дIадувш ба

Шерра дIаювш латт вай республика колхозийи совхозийи кхашка бIаьсти юв культураш. Парте XXIV съезд хьаелла ди тIакхоачаш 22,3 эзар гектара тIа йийнай уж.

Лоаман районашкара дIайиккхача республика ерригача районашка дIаювш я хьалха юв культураш.

Къаьстта дика ду уж балхаш Грозненски района боахамашка. 9 эзар гектар дIайийнай цу районе, из хул дIаде дезачох 22 процент.

ДIае езача хIамая пхелагIа дакъа дIайийна баьннаб Наурски района механизатораш а.

Лоацца хана хьалха дIаювш йола культураш дIайийна даьннад Грозненски, Гудермесски, Наурски, Надтеречни, Шаьла, Шелковской районий дукха а боахамаш.

Сихденнад баьцадаараш леладечар кхашкара балхаш а. 1971-ча шера царна лаьрхIа къоастадаьд 7521 гектар дика лаьтта. Укх денощка уж дIадийна даьннад 1212 гектара тIа, е 16 процент.

Дика лел баьцадаараш дIадера болх Ачхой-Мартана, Сунженски, Шелковской районашка. Ялаташ дIадерца пхьана керттерча культураштa — хьажкIашта, шекара свеклана къоастадаь лаьтта кийчдеш ба цу районашкара механизатораш.

Кхашка балхаш дераш юкъе шерра яьржай парте XXIV съездо болх беча денощка толамаш дахара йолаенна социалистически яхь.

20 МАРТ ТIАКХОАЧАШ КОЛХОЗАШКЕИ СОВХОЗАШКЕИ БIАЬСТИ ЮВ КУЛЬТУРАШ (ХЬАЖКIАШИ ДУГЕИ ДОАЦАШ) ДIАЕРАХ ЙОЛА СВОДКА

(процентащца).

Ачхой-Мартана	44
Ведара	—
Грозненски	52
Гудермесски	95
МалгIабика	29
Надтеречни	61
Наьсарен	4
Наурски	79
Ножай-Юрта	—
Советски	—
Сунженски	30
Урус-Мартана	55
Шаьла	113
Шелковски	95
Ерригача республике	52
30/III—70 шера хиннар	70
Юртбоахама колхозашкеи совхозашкеи	51
«Скотопром» совхозашка	53
«Грозвино» объединене	46
«Консервплодоовощ» объединене	134

ДИКАГIА ДОВЗАРГДА ВАХАР

Профтехобразовани управлене здане чу вIашагIкхийттача наьха дегаш гIоздаьннилга хоалуш дар. Фойера зале дIачувоалача наIара дехьеи-сехьеи латтача хоза кийчъеннача шин йиIига бе доал лента. ТIаккха хьахоз оаз:

— Тахан профтехобразоване Нохч-ГIалгIай управлене училищай дешархой технически творчества выставка хьаелл вай. Выставка кийчъяьй дешархоша вай сийлахьча парте съезда сийна. Из хьаелл парте горкома секретара нов. Правеньке.

Хьадар лента. Минута ялалехьа хьалйизар кхоккхе а зал. Выставке хьокха оттаьча пхи бIаь экспонатах хIараненa юхе дукха нах бар. Уж бар дешархой, выставке хьийха баьхка хьаьший, хьехархой, кхыбараш.

Училищай дешархоша кийчъяьча выставка хаьлхарча экспонаташка хьежача, хоалу дего къоабалью говзал караерзаеш болча кхувш боагIарий толанташ сихха дегIаухаш хилар. Выставка залашка оттаьча экспонаташа (царна юкъе я болх беш йола моделаш а) хьаьхокх дешархой профессиональнии эстетически кхетам лакха хилар, кхувш боагIа дешархой хIамах сакхеташ хилар. Царна иштта кхетам баларагIа баркал ала доагIа хьехархошта, производства мастерашта, воспитателашта.

Дукха я укхаза пайдане хIамаш. Масала, ер я кхоалагIча ГПТУ дешархоша яь центробежни пангови патрон. Из фу деш я аьлча, из я моллагIа а станокаца обработка е езаш йола деталь шишегIа тоIаеш. Патрон кхаст, тIаккха центробежни низо тоIаю патрон. Цу гIулакхо торо хулийт деталь кийчъеш болча наьха къахьегам аттача баккха, балха ха кхое. Из макет кийчъяьй Жидков Алексея, Кузнецов Владимира, производственни хьехама мастер нов. Жидкова новкъосталца.

Выставке латт дешархоша кийчъяь болх беш йола модель. ДIадахача шера иттлагIча марте денз иттлагIча августа кхаччалца Москве ВДНХ выставке экспонироваться даьча цу болх беш йолча эксцентрикови пресса макета юкхе улл диплом. Из да макет кечъярах училищана денна кхоалагIча лагIан диплом. Барайтта дешархо хиннав эксцентрикови пресса макет кийчъеш. ХIаьта царна массанена а ВДНХ бронзови медалаш еннай.

Номер шиъ йолча СПТУ дешархой экспонаташ гойтара пособеш латт. Цар хьагойт дIаяхача пятилеткагIа цу училище дийша а ваьнна ши эзар совгIа эIамига сагюртбоахаме трактористалла болх бе ваха хилар, шоай квалификаци лакхъяьй кхо эзар гарггача юртбоахама специалисто. Цул совгIа Даьхенга дехкад 2,5 эзар тонн кIа, 3,8 эзар тонн харбазаш, кхо бIаь гаргга тонн дулх.

Наькха безам, сакъердам совбоаккхаш я Грознерча № 2 йолча технически училища дешархоша выставка овттаяь моделаш а. Бакъда царна а юкъе белгала я маьхкдаьтта чакхдоаккхача установка бензин цох йоахкача хIамаех цIендеча блока болх беш йола модель. Цистерначура хьадоагIа бензин шелочь чуйолча отстойникачу дода. Щелочо цIендаь бензин, ше дайгIа хиларах, лакхе деал. Цигара цIена бензин ший хьаьсттача резервуарачу чудотт.

Из ерригa процесс выставке гулбеннараштa хьайовзийташ ба из медель кийчъяь дешархой Свечини Переверзини.

Профтехучилищай дешархой вахара шоллагIа оагIув хьахьокха экспонаташ а дукха я выставке. Иштта, выставка цхьан зале да дешархоша дахча тIа даь художественни балхаш. Масала, бокхача безамца кийчдаь да «Портрет», «Маяковский» яха Гнидина, «Ленин», «ХьунагIа» яха Пригорнева балхаш. Бакъда эстетически сакхувш кийчдаь хиларга хьежжа безам дукхагIа тIаозаш да шахматни, телефонни, журнальни столикаш. Йоккхача говзалца хьадаьн тIадехка знааш хова долаши да уж. ХIаьта уж экспонаташ кийчъяьраш а тхьовра вай йийцача № 2 йолча технически училища дешархой ба: Солнышкин, Арцебашев, кхыбараш.

Вай мехка пхийтте а союзни республика халкъий костюмаш кийчъяьй № 26 йолча технически училища дешархоша. Техникашта тIайийхача хIара костюма юхе улл из яккхара а тегара а технически карта.

Выставка яьрий толамех дувцаш йоазош дир отзывай книжка тIа. Поэта Кусаева яздир:

Хозачох хьогаш хиннав со массаза. ХIаьта шоай творчествацa, говзалца, юххера аьлча, шоай вахарца наха мабарра тоам беш болча нахах а ца хьегача валац. Иштта хет сона № 2 йолча ПТУ дешархой творчество.

Иштта раьза я педагогически института хьехархо Воропаева а:

— «Цецваллал тайп-тайпара я выставке хьокха оттаяь моделаш. КIоарга чулоацам, технически уйла йолаш кийчъяь я царех дукхъяраш. Къаьстта хоза хет сона № 2 йолча училища дешархой инкрустаци, мозаика. Дика хетар цар кийчдаьраш санна дола хоза, дика столикаш тикашка дохкаш хуларе».

Цу тайпара отклинкаш дукха я отзывай книжка тIа. Хила а йоагIа. Боккха болх ба училищай дешархоша бер. Республикерча 31 училище дешаш 150 эзар гаргга дешархо ва. Цар Iомаю 64 тайп-тайпара говзал. Духхьала дIадахача шера 9820 дешархо дийша ваьлар республика училищашкара.

Хьажа шоашта технически творчества выставкага! ДикагIа довзаргда шоана советски кагирхой творчествах диза дола вахар.

М. РАШИДОВ.

СУРТА ТIА: № 26 йолча профтехучилища дешархоша кийчъяь союзни пхийтта республика къамий костюмаш тIаювхача теникий стенд.

И. Плиева сурт.

СПОРТ

ШАШЕЧНИ ЧЕМПИОНАТА ИТОГАШ

2-ча марта денз 28-ча марте кхаччалца эрсий шашкаегIа ловзарах 1971 шера маIача наха юкъе Нохч - ГIалгIай республике хьалхара моттиг яккхара лайзар городской шахматни клубе.

Яхье дакъа лаьцар мастералла кандидаташ хила гIертача кхаь шашкистои 13 перворазрядникои.

Юххьерча турагара дIаболабенна тIеххьара пхийтлагIа тур чакхъяьллалца чIоагIа яхь лаьттар цига вай республика чемпиона сийлахь цIи яккхара.

Ловза дIаболабелча денз къоначa перворазрядникаша А. Григорьевеи А. Мачукаевеи йоаггIача тайпара чIоагIа дуxьале йир опытни шашкисташта; хьалхарчо — мастералла кандидата Нелепинаи шоллагIчо мастералла кандидат хила гIертача В. Гандулаевнеи. Цар лавзар цхьаккха кот ца воалаш чакхдаьлар.

Юххьанцара тур чакхъяьнначул тIехьагIа хьалха латтар С. Пашанови (Грозный), У. Зайнабдиеви (Шаьла район).

ТIеххьарча 15-ча туре къаьстар сийлахь цIи яккхара лаьтта къовсам. Нелепина Арутюнов эшаву, хIаьта Михина «Урожаерча» Х. Шавхаевца ничья ю. Михинеи Нелепинеи очкош цхьатарра нийслу — 11 1/2. Цхьабакъда, шашечни федераце положенегIа, Нелепин дукхагIа (10) котвийнна хиларах, кхы тIа а матч ловзаеца езаш, хьалхара моттиг цунна хьожаю.

Цу тайппара, чемпионат чакх а яьнна, республика чемпион хилар Олег Нелепин — ГПТУ-11 производственни дешара мастер.

ШоллагIа моттиг Михин Анатолена кхаьчай. Цар шинне а бокъо яьккхай 13 мае город Грозне хургйолча РСФСР финале дакъа лаца.

КхоалагIа моттиг кхоачаьйй Гандулаев Вахита — 11 очко.

ИиъалагIеи пхелагIеи моттиг йийкъай У. Зайнабдиевеи Г. Карандеевеи, цар 10 1/2 очко я. Из боккха толам ба иштта халача турнире.

Чемпионат торжественно дIакъовлача хана котбаьннараштa реcспортсовета дипломаш а памятни жетонаш а елар.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ,
яхьий керттера судья, республикански категоре арбитр.

АПРЕЛЕРА ХАОТТАМ

СССР гидрометеорологически центро беча хоамагIа, апрель бетта Кавказа малхбоалехьарча даькъа тIа фегара юкъера температура 8—10 градус йIовхал йолаш (боарамга кхоачаш) хила тарлу. (Шелъяла езаш я (бийсашка 3 градус шелалгара 2 градус йIовхалга кхоачаши денoшка 5—10 градус йIовхал йолаши) 6-ча апрелера 11 апреле кхаччалца а 17-ча апрелера 20-ча апреле кхаччалца а. Бутт бовш 20 градус йIовхалга кхоачаш лакхлургья температура.

КIезиг-дукха морхаш а йолаш, дохк доаллаш ха хила тарлу бетта юххеи кхоалагIча декада къаьст-къаьстача деношкеи, вокх юхейисача хана дукхагIча даькъе хувцалуш морхаш, цхьаццайолча моттигашка йоачан хургья, 6-ча апрелера 11 апреле кхаччалцеи 17 апрелера 20-ча апреле кхаччалцеи тIаьда лоа делха тарлу. Бутт бовш цхьаццайолча моттигашка ди а кувкъаш догIа делхаргда. Хьалхарчеи пхелагIчеи пхе дийнахь малхбоалехьареи вокх юхейисача хана малхбузехьареи мух хьекхаргба секунде 5—10 метр, юкъ-юкъе 12—15 метрга а кхоачаш чIоагIа.

* * *

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара гIаьххьача боараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гIолла 16 — 21, Грозне 19 — 21 градус йIовхал йолаш хила а тарлу. 2-ча апрелера 5-ча апреле кхаччалца хувцалуш морхаш а йолаш, цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара гIаьххьача бораме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура бийсашка 3 градус йIовхалгара 2 градус шелалга кхоачаши деношка 10 — 15 градус йIовхал йолаши хила а тарлу.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Хьажа, ладувгIа

1 апреле
РАДИО:

6.30 — Концерт. (гIалгIай меттала). 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненски рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сельская» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.25 — Передачай программа. 8.32 — Нохч-гIалгIай ашараш. 8.45 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — Къона тIехье (нохчий меттала). 16.20—Поалдара школа (эрсий меттала). 16.55 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (нохчий меттала). 17.00 — (Москва). КПСС 24-ча съезде. Керда хоамаш. 17.05 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.20 — Хьехамаши вахари (эрсий меттала). 17.35 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 17.50 — Музыкальни пауза. 18.40 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ:

10.00 — Советски Союза коммунистически парте 24-гIа съезде. 17.55 — Передачай программа. 18.00 — КПСС 24-гIа съезда дневник. 18.15 — Телевизионни кердадараш (нохчий, гIалгIай, эрсий меттала). 18.35—Спортивни дневник. 18.45 — Киножурнал. 18.55 — Съезда делегаташ къахьегаш болча коллективашка. 19.15 — Советски Союза коммунистически парте 24-гIа съезде бехкаб доазол дехьара хьаьший. 19.35 — Шайба йолча хоккеях йола дунен чемпионат. Швейци — Финлянди. Швейцарера передача. 20.15—Советски Союза коммунистически парте 24-ча съезде. «Ха» информационни программа. 21.00 «Де а дерриг вахар а» яха художественни фильм. 22.25 — Передачай программа. 22.35 — Шайба йолча хоккеях йола дунен чемпионат. Советски Союз — Чехословаки. Швейцарера передача.

2 апрель
РАДИО:

6.30 — Нохч - ГIалгIай ашарий концерт. (нохчий меттала). 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 —«Ленински никъ» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.25 — Передачай программа. 8.32 — Ашараш. 8.45 — Москва. 16.00 — Къонал (гIалгIай меттала). 16.30 — «Илли халкъа дукха деза» яха музыкальни композици. (нохчий меттала). 17.00 — (Москва). КПСС 24-ча съезде. Керда хоамаш. 17.05 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.20 — Вай индустриальни мохк (нохчий меттала). 17.35 —Керда хоамаш (нохчий меттала). 17.50 —Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.05 — Ашараш. 18.10 — Юртара Iуйре (эрсий меттала). 18.40 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ:

10.00 — Советски Союза коммунистически парте 24-ча съезде. 17.00 — Передачай программа. 18.00 — КПСС 24-ча съезда дневник. 18.15 — Дешархошта. Къахата итт кхокх» яха фильм-концерт. 18.40 — Телевизионни кердадара. (нохчий, гIалгIай, эрсий меттала). 19.05 — Идеологически фронта бIухой. Сергеев (гIалгIай меттала доакх). 19.15 — Советски Союза коммунистически царте 24-ча съезде доазол дехьара хьаьший ба. 19.40 — Даькъала хийла съезд. «ХIанзара хана саг» яха кагирхой программа. 20.20 — Шоана бераш. 20.30 — Советски Союза коммунистически парте 24-ча съезде. Ха информационни программа. 21.15 — Передачай программа. 21.20 — «Ленина новкъа» яха художественни фильм.

ДЕША БОАГIАРАШКА

РСФСР ЦСУ учета механизаце Грозненски техникумо 1971 шера 1 апреле денз 1971—72 дешара шера деша дIачуийбу дешархой:

ЗАОЧНИ ОТДЕЛЕНЕ

8 шера школа яьккхараш укх специальностегIа:
статистика (3 шераи 9 беттаи деша деза);
— бухгалтерски учет (3 шераи 9 бетта деша деза).
10 шера школа яьккхараш:
— статистика (1 шераи 9 беттаи деша деза);
— бухгалтерски учет (1 шераи 9 беттаи деша деза).
8 шера школа яьккхарашка дIачуэцаш хоатта экзаменаш: эрсий мотт (диктант);
— математика (дагахьа).
Юкъера школа яьккхарашка:
— эрсий мотт (сочинени);
— математика (дагахьа).
Экзаменаш хоатт:
— 10 июнера денз 20 июне кхаччалца; 10 июлера денз 20 июле кхаччалца; 11 августера денз 20 августе кхаччалца.
Техникума адрес: г. Грозный, ГСП-5, Кирова проспект, 8, телефон: 3-22-02.

ТЕХНИКУМА ДИРЕКЦИ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи, культураи, промышленностеи отделий — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-60-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект, 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры и промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства—3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05073. Заказ № 3495.

1971 ШЕРАРА ДОСААФ ЛОТЕРЕЯ

1970 шера вай республике ДОСААФ комитеташка гIолла бахача нахага дехкодар ДОСААФ пхелагIча лотерея 800 эзар совгIа билет, царех дукханех маьхера хIамаш а йоахаш кхаж ихар къахьегамхошта.

Грознерча Ленински районе «Москвич-412» яха автомобиль яьккхай ПМК болхлочо М. Л. Юделевича, «Запорожец-ЗАЗ-966» яха автомашина яьккхай В. Т. Углунца — кагирхой спортивни школа директора.

Заводской районерча 20 билет ийцача ВОХР-н болхлоша «ИЖ-Планета-2» яха 624 сом мах бола мотоцикл яьккхай.

Ерригача 1970 шера 5-ча лотереягIа шоаьз арахийцача билетех ираз дола билеташ кхаьчача Нохч - ГIалгIайчу бахача наха яьккхай: «Москвич-412» яха автомобиль — кхоъ, «Запорожец-ЗАЗ-966» — цаI, мотоциклаш «М-63», «Урал-2» (коляска а тIехьа) — 8, мотоциклаш «ИЖ-Юпитер-2» (коляска а тIехьа) — 12, тайп-тайпарча маркегIа йола мотоциклаш (коляскаш йоацаш) —30, мотороллераш — 19, мопедаш — 9, лодкай моторaш — 36, велосипедаш — 17, магнитофонаш —ялх, радиоприемникаш — 90, фотоаппараташи кинокамераши — 12, дукха кхыдола товараш.

ДОСААФ ялхлагIча лотереяца ловзаберга 3600000 безача маьхка кхаж, цу дакъе: «Москвич-412», «Запорожец-ЗАЗ-966» яха автомобилаш — 1600, мотоциклаш мотороллераш, мопедаш, велосипедаш-44480, радиоприемникаши магнитофонаши — 38080.

Кердача лотерея билеташ дохк ДОСААФ юкххьанцарча организацешка гIолла, торговле предприятешка, «Союзпечата» киоскашка.

С. КОСТОЕВ,
ДОСААФ Нохч - ГIалгIай республикански комитета председатель.